

ÖZEL EĞİTİMDE YARATICI DRAMA ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Emine ERATAY¹

Makale Bilgisi

Derleme

DOI: 10.19171/uefad.865658

Makale Geçmişi:

Başvuru 20.01.2021

Kabul 30.05.2021

Anahtar Kelimeler:

Yaratıcı drama,

Drama,

Özel eğitimde drama,

Özel gereksinimi olan bireyler.

Özet

Bu araştırmanın amacı alanyazındaki özel eğitimde yaratıcı drama çalışmalarını incelemektir. Niteliksel araştırmalardan doküman incelemesiyle planlanan araştırmada özel gereksinimli bireylerle gerçekleştirilmiş olan özel eğitimdeki yaratıcı drama uygulamaları ve etkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. 1993-2020 yılları arasında hakemli dergilerde yayınlanan makaleler ve Ulusal Tez Merkezinde yer alan tezler "drama, özel eğitimde drama" anahtar kelimeleriyle taranmıştır. Araştırmacı ve özel eğitim alanında yaratıcı drama uzmanı tarafından makaleler incelenerek araştırmada yer alacak makalelere ilişkin; yaratıcı dramanın yöntem veya teknik olarak kullanılması, araştırmanın özel gereksinimli bireylerle yapılmış olması, makaleye erişim izni olması gibi dâhil edilme ve dışlama kriterleri belirlenmiştir. Araştırmacı ve uzman araştırmaları inceledikten sonra değişkenler açısından kodlamışlar ve gözlemciler arası güvenilirlik % 95 olarak bulunmuştur. Taramalar sonucu 180 makaleye, Ulusal Tez Merkezinde 932 drama tezine ulaşılmış; tezlerden 19 'u, makalelerden 39'u olmak üzere toplam 58 makale araştırmaya dâhil edilmiştir. Yetersizlik gruplarındaki yaratıcı dramanın etkilerine ve öğretmenlerin görüşlerine göre değerlendirmeler olmak üzere 11 kategoride veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda en fazla zihinsel yetersizliği olan bireylerle özel eğitimde yaratıcı drama çalışmalarının gerçekleştirildiği; nicel yöntemin daha fazla kullanıldığı, en az fiziksel yetersizliği olan bireylerle yaratıcı drama araştırmalarının yapıldığı, en fazla sosyal beceri, okuma-yazma eğitimi konularında uygulamalarının yapıldığı; aday öğretmenler ve özel eğitim öğretmenlerinin yaratıcı drama uygulamalarına ilişkin olumlu bakış açısına sahip oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarının Türkiye'de özel gereksinimli bireylerle yaratıcı drama uygulaması planlayan araştırmalara yol göstermesi beklenmektedir.

EXAMINATION OF CREATIVE DRAMA ACTIVITIES IN SPECIAL EDUCATION

Article Information

Review

DOI: 10.19171/uefad.865658

Article History:

Received 20.01.2021

Accepted 30.05.2021

Keywords:

Creative drama,

Drama,

Drama in special education,

Abstract

This study uses document analysis to examine creative drama activities in in the literature on special education. Articles published in refereed journals and theses in the National Thesis Center between 1993 and 2020 were searched using the keywords "drama, drama in special education". Inclusion and exclusion criteria such as the use of creative drama as a method or technique, research conducted with individuals with special needs and access to the article were determined through examination of articles by the researcher and the creative drama expert in the field of special education. After the researcher and expert examined the studies, the data were coded. Interobserver reliability was found to be 95%. The search yielded 180 articles and 932 theses on drama, 58 studies (19 theses, 39 articles) were included in the study. Data were gathered in 11 categories as evaluations based on the effects of creative drama in the disability groups and teachers' opinions. Findings showed that creative drama activities in special education were mostly carried out with

¹ Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, emineeratay@gmail.com, OrcID: 0000-0001-6798-1753

Individuals with special needs. individuals with mental disabilities; quantitative designs were used more prominently; creative drama studies were carried out the least with individuals with physical disabilities; applications were made mostly in social skills and literacy education; and candidate teachers and special education teachers had a positive perspective on creative drama applications. Results of the study will provide guidance to experts planning creative drama application with individuals with special needs in Turkey.

Kaynakça Gösterimi: Eratay, E. (2021). Özel eğitimde yaratıcı drama çalışmalarının değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(Özel Sayı), 335-385. <https://doi.org/10.19171/uefad.865658>

Citation Information: Eratay, E. (2021). Examination of creative drama activities in special education. *Journal of Uludag University Faculty of Education*, 34(Special Issue), 335-385. <https://doi.org/10.19171/uefad.865658>

1. GİRİŞ

Yaratıcı drama; doğaçlama, rol oynama vb. tekniklerden yararlanılarak, bir grup çalışması içinde, bireylerin bir yaşantıyı, bir olayı, bir fikri, kimi zaman bir soyut kavramı ya da davranışı eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesi yoluyla ve gözlem, deneyim, duyu ve yaşantıların gözden geçirildiği oyunsu süreçlerde anlamlandırılması, canlandırılmasıdır (San, 2006).

Yaratıcı drama; çocuk, ergen ve gençlerde canlandırmalar yoluyla gerçek dünya ve kurgusal dünya arasında gidip gelmeye olanak sağlayarak; bilinçlendirme ve kültürlenme süreci içinde; her alanda yaratıcı, kendine yetebilen ve kendini tanıyan, çevresiyle iletişim kuran ve geliştiren, ifade gücü artmış, imgesel düşünebilen, estetik kaygı, demokratik tutum ve davranışları gelişmiş bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Adıgüzel, 2020).

Sanat olarak ve öğretim aracı olarak kullanılabilen yaratıcı drama; farklı ders programlarında bir öğretim aracı olarak, öğretmenlerin öğretim süreçlerinde yer almaktadır. Yaratıcı drama çalışmaları yapılandırılırken; ısınma-hazırlık çalışmaları, canlandırma, değerlendirme-tartışma gibi aşamalardan oluşmaktadır. Bu aşamalar ve süreç planlanırken genel öğrenme süreci ve öğretim sürecine koşut olarak düzenlenmesine; bir konu saptanarak amaçlara göre işlenecek konunun uygun olan gruba ve gereken zamanda verilirken tüm etkinlikler arasında bağlantının olması, etkinliklerin birbirlerini desteklemesine ve bir

bütünlüğe sahip olmasına özen gösterilmesi gerekmektedir (Adıgüzel, 2020; Sağlam, 2007; Üstündağ, 2004).

Çocuk oyunları ile benzer özellikler gösteren yaratıcı drama çalışmalarında çocuklar hayal güçlerine, deneyimlerine, hoşlandıkları ya da tercihlerine göre farklı yaşantılar deneyimlemektedirler. Bu boyutuyla bazı yaratıcı drama öğretmenleri drama uygulamalarını yeniden inşacı öğrenme deneyimi olarak tanımlamaktadır (Davis & Dolan, 2016).

Yaratıcı drama uygulamalarında katılımcılar doğaçlama, rol oynama, mimik, müzik, hareket, anlatı tiyatrosu, maskeler, ritüeller, tiyatro oyunları, yazılı metinlerle özgüven, farkındalık, rahatlama, sorumluluk duygusu kazanmakta, hayal güçleri gelişmekte ve tüm gelişim alanları desteklenmektedir (Crimmens, 2006).

Tipik gelişen çocuk, ergen ve gençlerin eğitimlerinde uygulanan ve onların gelişimlerine katkı sağlayan yaratıcı drama çalışmaları özel gereksinimli bireylerin de eğitimlerinde de uygulanmakta ve olumlu sonuçlar elde edilmektedir.

Türkiye’de 1980’li yıllar öncesinde eğitim programlarında canlandırmaya yönelik çalışmalar olsa da Tamer Levent ve İnci San buluşmasıyla yaratıcı dramada canlandırma odaklı çalışmalar başlamış, bunu uluslararası eğitimde yaratıcı drama seminerlerinin düzenlenmesi ve akademik çalışmaların gerçekleşmesi, Millî Eğitim Bakanlığı’nda eğitime yönelik çalışmalar, Çağdaş Drama Derneği’nin kuruluşu izlemiştir (Adıgüzel, 2020).

Millî Eğitim Bakanlığı’nda yaratıcı eğitime yönelik çalışmalarda; MEB Yüksek Danışma Kurulu Başkanlığı, Türkiye’deki güzel sanatlar eğitiminin geliştirilmesine yönelik önerileri içeren 1983 ve 1991 yıllarında rapor düzenlemiştir. Bu raporlardan ilk raporda; yaratıcı dramanın önemli bir etkinlik olduğu ve bazı derslerde uygulanması gerektiği belirtilirken; 1991 yılı raporunda yaratıcı dramanın genel eğitim içinde geniş kapsamlı bir öğrenme alanı, kendine özgü bir eğitim yöntemi olduğu ve tüm öğretmen yetiştiren programlarında zorunlu ders olması gerektiği vurgulanmıştır. 1998 yılında MEB, ilköğretim

okullarında seçmeli ders olarak yer alan çalışmalar, MEB'nin 2005 yılı ve sonraki yıllardaki eğitimdeki reform çalışmalarında programların yenilenmesiyle çok yönlü zekâ ve yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun olarak uygulanmaya başlamıştır (Adıgüzel, 2020).

1980'li yıllar öncesi canlandırmaya yönelik bazı çalışmalarla görülen, 1980'li yıllarda başlayan, 2005 yılında ivme kazanan yaratıcı drama uygulamalarına yönelik Türkiye'de 2006-2016 yılları arasında yaratıcı drama yöntemi ile yapılan çalışmaların etkililiğini incelediği çalışmasında Özbey (2017); yaratıcı drama ile yapılan araştırmaların etki büyüklüğünü, akademik başarı, kalıcılık, motivasyon, tutum, sosyal beceri değişkenleri bakımından meta analiz ile incelenmiştir. Ulusal Tez Merkezinden ulaştığı tezlerde 61 lisansüstü çalışma ve 111 karşılaştırmadan yararlanmıştır. Araştırma sonucunda yaratıcı dramanın akademik başarı, kalıcılık, motivasyon, sosyal beceri üzerinde pozitif ve güçlü bir yönde; tutum üzerinde de pozitif ve orta büyüklükte bir etkisi olduğunu saptamıştır. Genel anlamda incelediği tezlerin büyük bir çoğunluğunun örneklemini özel gereksinimi olmayan bireyler oluşturmaktadır.

Akdemir ve Karakuş (2016) yaratıcı drama yönteminin akademik başarı üzerine etkisini inceledikleri meta-analiz çalışmalarında, başarı düzeyinin öğretim kademesi ve ders türüne göre değişip değişmediğini belirlemeye çalışmışlardır. 27 teze ulaştıkları araştırmalarında 39 karşılaştırma yapmışlardır. Yaptıkları meta-analiz sonucunda, derslerde yaratıcı drama uygulamalarının akademik başarıyı drama uygulamalarının akademik başarıyı olumlu yönde etkilediği, bu etkililik düzeyinin öğretim kademesi ve ders türüne göre farklılaştığı sonucuna varmışlardır.

Calp ve Seçgin (2019), Türkiye'de yaratıcı drama alanında yapılmış tezleri betimsel olarak incelemişlerdir. YÖK Ulusal Tez Merkezi tarama sayfasında "yaratıcı drama" anahtar kelimesiyle yaptıkları tarama sonucunda 2017 yılına kadar yapılmış 176 teze ulaşmışlardır. Erişim kısıtlaması olan 25 tezi araştırmalardan çıkararak 151 tezi analiz etmişlerdir. Araştırma sonucunda tezlerin büyük bir kısmının yüksek lisans tezi olduğu ve 2004 yılından sonra yaratıcı

drama konulu tezlerde artış olduğu, tezlerde en çok nicel yöntemin kullanıldığı, veri toplama aracı olarak da araştırmacıların daha çok ölçek tercih ettiği; dramayı en çok akademik başarı ve tutum değişkenleriyle ilişkilendirdiklerini ve yaratıcı drama yönteminin en çok etkisinin incelendiği dersin Fen ve Teknoloji dersi olduğunu saptamışlardır.

Keşaplı (2019) yaratıcı dramayla planlanmış Türkçe eğitimi ve öğretimi alanındaki Türkiye'deki lisansüstü tezlerini incelediğinde 23 yüksek lisans, 6 doktora tezine ulaşmıştır. Araştırma konusu, yöntemi, örnekleme, veri analizi, araştırmaların yıllara göre dağılımını analiz ettiğinde; yaratıcı drama konulu bu alandaki tezlerin yıllar içinde inişli çıkışlı bir düzlemde ilerlediğini; araştırmalarda ön-test, son-test kontrol gruplu modelin daha yoğun kullanıldığı; nitel araştırmaların eksik olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Batdı (2020), Adıgüzel'in yürüttüğü ve danışmanlık yaptığı yaratıcı drama konulu çalışmaların öğrenme sürecindeki etkililiğine ilişkin mini meta-analiz yapmayı amaçlamıştır. Mini-tematik boyutta nitel boyutlu çalışmaları dikkate alarak Adıgüzel'in adının geçtiği çalışmaları incelemiştir. Üç veri tabanından elde ettiği verilerle dâhil edilme kriterlerine göre 5 adet nitel boyutlu çalışmayı araştırmaya dâhil etmiştir. Mini-tematik kapsamında inceleme sonucunda yaratıcı dramanın birçok açıdan öğrencinin öğrenme sürecindeki gelişimini olumlu yönde etkilediği; bu nedenle yaratıcı drama etkinliklerinin tüm öğretim kademelerinde uygulanması ayrıntılı mini meta-tematik analizle yapılan çalışmaların sınırlı olduğu, bu şekilde yapılacak araştırmalara gereksinim duyulduğu vurgulanmıştır.

Yaratıcı drama ile yapılan araştırmaları inceleyen Türkiye'de 5 araştırmaya rastlanmıştır.

Özel eğitim alanındaki doküman incelemesi meta-analiz araştırmaları incelendiğinde, Google scholar tarama motorunda aile konulu (Kizir, 2021; Şahin ve ark., 2019; Tavil & Karasu, 2013; Yassıbaş ve ark., 2019;); Ulusal Özel Eğitim Kongrelerinde sunulan bildiriler (Aslan & Özkubat, 2018); istismar (Bulut ve Karaman, 2018); erken çocukluk dönemi (Sazak,

Bozak, Çay & Deli Mehmet-Dada, 2019); problem davranışlarla başetme (Sönmez & Diken, 2010; Topper-Korkmaz & Diken, 2010; Tosun-Sümer & Güven, 2018; Yıldırım & Aydın, 2019; Yücesoy-Özkan & Sönmez-Kartal, 2011); kaynaştırmayı farklı boyutlarıyla ele alan (Ayvaz-Öztürk, 2020; Bakkaloğlu ve ark., 2018; Başaran & Güleryüz, 2020; Deniz & Çoban, 2019; Gürgür & Hasanoğlu-Yazçayır, 2019; Kale, Nur & Kara, 2017; Sönmez & Özcan, 2020); otizm ile ilgili (Aydın & Tekin-İftar, 2020; Ergenekon & Çolak, 2019; Genç-Tosun & Kurt, 2017; Karasu, 2009; Türker, Şen & Sazak, 2020; Yayla-Eskici & Özsevgeç, 2019); öğrenme güçlüğü ile ilgili (Filiz, 2021; Görgün & Melekoğlu, 2018; Güngörmüş-Özkardeş, 2013; Karaer & Melekoğlu, 2020; Özkubat, Karabulut & Akçayır, 2020; Karatay & Ünal, 2020; Uysal-Özaslan & Bilaç, 2020); görme yetersizliği ile ilgili (Sözbilir ve ark, 2015); çoklu yetersizlikle ilgili (Eldeniz-Çetin, Çay& Bozak, 2020); üstün zekalı ve üstün yeteneklilerle ilgili (Güçin & Oruç, 2015; Kadioğlu-Ateş & Mazı, 2017; Kanlı, 2011; Oğuz, 2021); özel eğitimdeki öğretim yöntemlerine yönelik (Acar & Diken, 2012; Aldemir-Fırat & Ergenekon, 2018; Aslan & Karasu, 2018; Çay & Bozak, 2020; Karasu, 2009; Odluyurt & Şentürk, 2018; Ülke-Kürkçüoğlu & Saral, 2020) araştırmalarına rastlanmıştır.

Ancak özel gereksinimli bireylerle yapılan yaratıcı drama araştırmalarının incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Alanyazında özel eğitimde yaratıcı drama araştırmalarında bir sınırlılık göze çarpmaktadır.

Aslında doğası gereği yaratıcı drama çalışmaları tüm katılımcılar için eğlenceli aynı zamanda eğitici olan bir süreci barındırırken neden uygulamalar sınırlıdır? Özbey (2017)'in araştırmasında 61 lisansüstü teze, Akdemir & Karakuş (2016)'un yaratıcı dramanın akademik başarıya etkisini inceleyen araştırmalarında 27 teze, Calp ve Seçgin (2019) genel anlamda yaratıcı drama alanındaki tezleri incelediğinde 151 teze, Keşaplı (2019) Türkçe eğitimi ve öğretiminde 23 yüksek lisans, 6 doktora tezine, Batdı (2020) mini meta-tematik araştırmasında yaratıcı dramanın öğrenme sürecinde öğrencinin gelişimini olumlu yönde etkilediğini

saptamıştır. Özel eğitimde yaratıcı drama araştırmalarını değerlendiren bu araştırmanın yetersizliği olan bireylerle drama uygulamalarını geręekleřtiren drama liderleri, özel eğitim alanında çalışan öğretmen, uzman, profesyoneller ve araştırmacılar için yararlı olacağı düşünölmektedir. Sınırlı uygulama ve araştırmalar için yol gösterici niteliği bakımından önemli görölmektedir. Buradan hareketle bu araştırmanın amacı alanyazın taraması ile ulaşılan 1993-2020 yılları arasındaki Türkiye’de ve dünyada yapılan özel eğitimde yaratıcı drama araştırmalarını betimsel, yöntemsel özellikleri ve sonuçları bakımından incelemektir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Özel eğitimde yaratıcı drama çalışmalarını inceleyen bu araştırmada; araştırmanın konusu ve amacı nedeniyle nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamakta; aynı zamanda gözlem ve görüşme olmaksızın zaman ve para tasarrufu sağlayarak araştırmacıya dokümanlar yoluyla gerekli bilgiyi sağlamaktadır. Araştırma planlanırken pandemi sürecindeki sınırlılıklar göz önüne alınarak, elektronik kaynaklara erişimin daha rahat olması, geniş bir örnekleme yapabilmeyi sağlaması bakımından doküman incelemesi tercih edilmiştir (Yıldırım & şimşek, 2016).

Yıldırım ve şimşek (2016)’e göre doküman incelemesi aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır:

- a) Dokümanlara Ulaşma
- b) Orijinalliğin Kontrolü
- c) Dokümanların Anlaşılması
- d) Verilerin Analiz Edilmesi
- e) Verilerin Kullanılması

2.2. Veri Toplama Süreci

2.2.1. Alanyazın Tarama ve Gözden Geçirme Süreci

Araştırma kapsamında ulaşılan dokümanlar internet aracılığı ile elektronik formatta elde edilmiştir. Araştırma konusu ile ilgili araştırmalara ulaşmak amacıyla Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Kütüphanesi “Veri tabanları toplu arama (Eric, Ebscot, Academic Search Complete) ve Google Akademik” veri tabanlarında; ayrıca Türkiye’de yapılmış tezler için (YÖK) Ulusal Tez Merkezi sayfasında anahtar sözcüklerle taramalar yapılmıştır. Ulaşılan araştırma ve tezlerin referansları incelenerek taramalar genişletilmiştir.

Anahtar kelimeler olarak drama, drama in special education kelimeleri kullanılmıştır. Ayrıca Google Akademik veri tabanında “özel eğitimde meta analiz araştırmaları” yazılarak bir tarama daha gerçekleştirilmiştir.

Araştırmacı tarafından araştırmaların belirlenebilmesi için dâhil edilme ve dışlanma kriterleri belirlenmiştir.

Dâhil edilme kriterleri olarak;

- a) Yaratıcı drama araştırmalarının Türkiye’de 1993’lü yıllardan sonra ivme kazandığı düşünüldüğü için araştırmaların 1993-2020 yılları arasında olması,
- b) Araştırmaların hakemli dergilerde yayınlanmış makale veya tez çalışması olması,
- c) Hem tez, hem de makalesi varsa, yalnızca birinin dâhil edilmesi,
- d) Araştırmalarda yöntem olarak yaratıcı drama ve tekniklerinin kullanılması,
- e) Araştırmaların özel gereksinimli bireylerle gerçekleştirilmiş olması; olarak belirlenmiştir.

Dışlanma kriterleri olarak;

- a) Makaleye ulaşım izni yoksa,
- b) Tiyatro alanında yapılan bir çalışmaysa,

- c) Türkiye dışında yapılmış yüksek lisans ya da doktora tezi ise araştırmaya dâhil edilmemiştir.

2.2.2. Verilerin Analizi

Tarama motorlarından elde edilen taramalar sonucunda 180 makaleye ulaşılmıştır. Ancak bulunan çalışmalar dâhil edilme ve dışlama kriterleri göz önüne alınarak değerlendirilmiş ve 120 makalenin çalışma dışında kalmasına karar verilmiştir.

Daha sonra araştırmacı ve özel eğitimde yaratıcı drama konusunda araştırmaları olan bir drama uzmanı ayrı ayrı araştırmaları okumuşlardır. Yaptıkları incelemeler sonucunda dâhil edilme kriterleri sağlayan 39 makale, YÖK Ulusal Tez Merkezindeki 932 drama konulu tezden 19 tez araştırmaya dâhil edilmiştir. İnceleme sürecinde;

- Araştırmanın yazar ve yıl bilgileri,
- Araştırmanın katılımcıları,
- Araştırmanın yöntemi,
- Araştırmanın sonuçları; bakımından drama uzmanı araştırmacı ve başka bir drama uzmanı alanyazında tarama sonucu belirlenen makale ve tezleri değişkenler açısından kodlamışlar ve sonuçları karşılaştırmışlardır.

Gözlemciler arası güvenilirlik verilerinin analizinde [$\text{Görüş birliği}/(\text{Görüş birliği} + \text{Görüş ayrılığı})$] $\times 100$ (Tekin-İftar & Kırcaali-İftar, 2012) formülü kullanılmıştır. Araştırmaları ayrı ayrı inceleyen ve kodlayan iki ayrı özel eğitimde yaratıcı uzmanının gözlemciler arası güvenilirlik bulgusu % 95 olarak bulunmuştur.

Araştırmanın yazarı ve diğer yaratıcı drama uzmanı ilgili araştırma ve tezlerin 11 kategoride toplanmasına karar vermiştir.

Araştırmayı inceleyen başka bir uzman özel eğitimde doküman incelemesi, meta-analiz çalışmalarından örnekler verilmesini önermiştir. Bunun üzerinde Google Akademik tarama motorunda yapılan “özel eğitimde meta-analiz araştırmaları” anahtar kelimesiyle 68 makaleye

ulaşmış ve araştırmanın zenginleştirilmesi için bu makaleler gruplandırılarak özetlenmiş ve örnekler verilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde Türkiye’de yapılan lisansüstü çalışma ve makaleler ve dünyada yapılan tezler dışındaki özel eğitimdeki yaratıcı drama araştırmaları araştırmanın yazarı ve uzman görüşleri doğrultusunda 11 kategoride tablolarla araştırma yazar ve yıl bilgileri, katılımcıları, yöntemi, sonuçları bakımından sunulmaya çalışılmıştır.

Tablo 1.

Birkaç Yetersizlik Grubuyla Yapılan Çalışmalar

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
George (2000)	Nicel Araştırma Yöntemi	George (2000), özel gereksinimli çocuklarla yaptığı yaratıcı drama çalışmalarında bu çocukların okulda öğrendiklerini hayal güçleriyle birleştirdiğini, dramanın çoklu zeka uygulamalarında kullanılabildiğini belirlemiştir. Bu çocukların akademik başarı ve özgüvenlerinin düşük olduğu için yaratıcı drama yoluyla öğrenme kapasitelerinin arttığı ve kendilerini daha değerli hissettiklerini saptamıştır. Rol oyunları ve doğaçlamalarla yaratıcı drama sürecinde sohbet etmeyi, işbirliği, gözlem, taklit gibi sosyal becerileri kazandıklarını, dili anlama için zengin bir ortam sunan uygulamalarla yazma becerilerine, süreçte kullanılan hikayelerle de üstbilis becerilerinin gelişimine katkı sağlandığını saptamıştır. Üstün zekalı çocuklarla yapılan uygulamalarda onların daha derin öğrenme yaşantıları kazandıklarını, bellek gelişimi, bedeni güvenle kullanma, yaratıcı hareketlere yönelme, sohbet, işbirliği becerilerinin yanı sıra bu çocukların da kendilerini daha değerli hissetmelerine yardımcı olduğunu; fabl ve öykülerle kişilik ve ahlak gelişimlerinin desteklendiğini belirlemiştir.
Roy (2007)	Nicel Araştırma Yöntemi	Roy (2007) tiyatro tekniklerini kullanarak gerçekleştirdiği yaratıcı drama uygulamalarında özel gereksinimli çocukların yaşamlarının zenginleştiğini ve mutlu olduklarını belirlemiştir.
Wright (2008)	Nicel Araştırma Yöntemi	Wright (2008) 10-13 yaşındaki özel gereksinimli çocuklarla öyküleri kullanarak yaptığı yaratıcı drama çalışmalarında çocukların öyküdeki karakterlerle empati kurduklarını saptamıştır.
Boran (2010)	Nicel Araştırma Yöntemi	Boran (2010), hafif zihinsel yetersizliği olan ve öğrenme güçlüğü olan çocuklara uyguladığı yaratıcı drama eğitimi sonucunda; katılımcıların temel sosyal beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkma, ileri konuşma becerileri, bilişsel beceriler ve ilişkiyi başlatma becerilerinde dramanın geliştirici bir etkisini görmüş; aynı çalışmada araştırma kapsamındaki diğer bir grup olan suça itilme riski taşıyan çocuklarda dramanın;bu çocukların olumsuz olaylarla karşılaştıklarında durumun kötüleşmesini önleyen bir koruma faktörü rolü sağladığını belirlemiştir.
Taylor (2011)	Nicel Araştırma Yöntemi	Taylor (2011), 3-12 yaş arası özel gereksinimli çocuklar için yaptığı yaratıcı drama programıyla bu çocukların özdeğer, özgüven, iletişim, problem çözme ve konuşma becerilerinin geliştiğini saptamıştır.
Malley & Silverstein (2014)	Nicel Araştırma Yöntemi	Malley ve Silverstein (2014); yaratıcı drama tekniklerinin özel gereksinimli çocukların eğitiminde kullanımının akademik ve sosyal gelişim, yazım dili

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
		kazanımı, okumada akıcılık, akran kabulünde olumlu etkilere sahip olduğunu saptamıştır.

Tablo 1’de birkaç engel grubuyla gerçekleştirilen 6 araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmalardan Boran (2010)’ın araştırması yüksek lisans tezidir. Wright (2008), öyküleri kullanarak, George (2000) benzer yaratıcı drama uygulamalarıyla çocukların hayal güçleri, empati yeteneklerini, özgüven, akademik başarı, yazma becerilerine, Roy (2007) çocukların yaşamlarını zenginleştirerek mutlu olmalarına, Taylor (2011) iletişim ve problem çözme, Malley ve Silverstein (2014) sosyal gelişim, yazım dili kazanımı, okuma becerilerine katkı sağlamıştır.

Tablo 2.

Kaynaştırma Kapsamında Yapılan Çalışmalar

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
Edmiston (2007)	Karma Yöntem	Edmiston (2007) Görevimiz Mars konusuyla kaynaştırma sınıflarındaki öğrencilerinin okur-yazarlık becerilerini geliştirmeyi amaçlamış ve başarılı sonuçlar elde etmiştir. Hem yaratıcı drama uygulamalarını gerçekleştirmiş, hem de öğrencilerin görüşlerini almış ve kendi kişisel gözlemlerini kaydetmiştir.
Dimitrova (2017)	Nicel Araştırma Yöntemi	Dimitrova (2017), anaokulunda kaynaştırma kapsamında olan çocukların drama, dans ve müziğin etkisiyle sosyalizasyon içinde kişisel deneyimler kazandıklarını belirlemiştir.
Kılınç ve ark. (2017)	Karma Yöntem	Kılınç ve ark. (2017), kaynaştırma kapsamındaki çocukların okuma-yazma becerilerini desteklemek için yaratıcı drama yöntemini kullanmışlardır. Araştırma sonucunda bu yöntemin öğrenme fırsatı yarattığını, drama stratejilerinin kullanılmasıyla olumlu bir öğrenme çevresi yaratıldığı sonucuna ulaşmışlardır.
Kıvanç-Erdoğan & Baş (2018)	Nicel Araştırma Yöntemi	Kıvanç-Erdoğan & Baş (2018), özel gereksinimli birey farkındalığını 4-6 yaş grubu çocuklara kazandırmak için çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanarak çocuklar için uygun kitaplar belirlemişler ve bu kitaplar içerisinde ortopedik, işitme ve zihin olmak üzere üç yetersizlik grubu üzerinde çalışmışlardır. Çalışma sonucunda çocukların tamamı farklılık ve engel durumunu fark etmiş, yetersizlik alanlarında bilgi ve farkındalık kazanmış ve olumlu tutum geliştirmişlerdir.
Yıldız (2019)	Nicel Araştırma Yöntemi	Yıldız (2019), 5-6 yaş çocuklara yaratıcı drama yöntemi ile verilen farklılıklara saygı eğitiminin çocukların farklılıklara saygı düzeyine etkisini değerlendirdiği çalışmada; yaratıcı drama yöntemi ile verilen farklılıklara saygı eğitiminin çocukların farklılıklara saygı düzeyini arttırmada olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 2’de kaynaştırma kapsamında yapılan özel eğitimde yaratıcı drama araştırmalarının ikisi karma yöntem, üçü nicel yöntemle gerçekleştirilmiştir. Yıldız (2019), Kıvanç-Erdoğan & Baş (2018) ve Dimitrova (2017)’nin araştırmaları okul öncesi çocuklarıyla;

Edmiston (2007) ve Kılınç ve ark. (2017)'nin araştırmaları ilköğrencileriyle gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.

Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerle Yapılan Çalışmalar

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
İpek (1998)	Nicel Araştırma Yöntemi	İpek (1998) zihinsel olgunluk düzeyleri 3-4 yaş olan, özel eğitim kurumlarına devam eden zihinsel yetersizliği olan çocuklara sosyal gelişimlerini destekleyen ve geliştiren yaratıcı drama eğitim programı uygulamıştır. Uygulama öncesi ve sonrasında yaptığı ölçümler sonrasında çocukların sosyal becerilerinde farklılıklar olduğunu, eğitimde yaratıcı dramanın sosyal gelişim üzerinde olumlu etkilerini saptamıştır.
Dibek (2003)	Nicel Araştırma Yöntemi	Dibek (2003) araştırmasında 7-11 yaş orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan, temel akademik becerilere sahip ve yönerge alabilen çocuklara kelime kazanımını ve dil gelişimini destekleyen drama etkinliklerini uygulamıştır. Deney ve kontrol grup öntest, sontest modelini kullandığı araştırmasında yaratıcı drama uygulamalarını gerçekleştirdiği deney grubunun lehine kelime dağarcığı kazanımında ve alıcı dil gelişimlerinde anlamlı farklar bulmuştur.
Kaya & Eratay (2009)	Nicel Araştırma Yöntemi	Kaya & Eratay (2009) yetişkin zihin yetersizliği olan bireylere yaratıcı drama yöntemi ile sosyal beceri öğretimi uygulamıştır. Öntest-sontest deney ve kontrol grup modelli araştırmada yaratıcı drama yöntemi doğrultusunda hazırlanan sosyal beceri öğretim programında deney grubu lehine fark elde edilmiştir.
Eldeniz-Çetin & Avcıoğlu (2010)	Nicel Araştırma Yöntemi	Eldeniz-Çetin & Avcıoğlu (2010) yaratıcı drama yöntemine göre hazırlanan sosyal beceri öğretim programını ilköğretim okullarında özel eğitim sınıfına devam eden öğrencilere uygulamışlardır. Öntest-sontest kontrol gruplu çalışmalarında yaratıcı drama yöntemi doğrultusunda hazırlanan sosyal beceri öğretim programının etkili olduğu saptamışlardır.
Avcıoğlu (2012)	Nicel Araştırma Yöntemi	Avcıoğlu (2012), zihinsel yetersizliği olan çocuklara sosyal becerilerden kendini tanıtmaya becerisini kazandırmada ve bu beceriyi genellemede işbirliğine dayalı öğrenme ortamında kullandığı drama yönteminin etkili olduğunu, çocukların bu beceriyi kazanıp, genelleyebildiklerini saptamıştır.
Önemli, Totan & Abbasov (2015)	Nicel Araştırma Yöntemi	Önemli, Totan & Abbasov (2015), zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin konuşma ve iletişim becerilerini artırmaya yönelik sosyal beceri eğitim programını yaratıcı drama yöntemiyle hazırlamışlardır. Araştırmalarında yaratıcı drama yöntemiyle hazırlanan sosyal beceri programının temel konuşma, ileri konuşma ve ilişkiyi başlatma becerilerinde etkili olduğunu saptamışlardır.
Akdenizli (2016)	Karma Yöntem	Akdenizli (2016) orta düzeyde zihinsel yetersizlik tanısı almış, eğitim uygulama merkezi ve özel özel eğitim rehabilitasyon merkezlerine devam eden öğrencilerle gerçekleştirdiği, öntest-sontest kontrol gruplu, aynı zamanda nitel veriler topladığı araştırmasında; öğrencilere yaratıcı drama yöntemi ile toplumsal yaşam becerilerinden belirlediği becerileri uygulamaya başlamış ve öğrencilerin alıcı dil gelişimlerini de takip etmiştir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin uygulama sonucunda görüşlerini almıştır. Araştırma sonucunda yaratıcı drama yöntemi kullanılarak hazırlanan programın öğrencilerin alıcı dil ve toplumsal yaşam becerilerinin gelişmesinde etkili olduğu; aynı zamanda nitel verilerle topladığı ebeveyn ve öğretmen görüşlerinin de bu sonuçları desteklediğini görmüştür.
Arslan-Soyaltın (2017)	Nicel Araştırma Yöntemi	Arslan-Soyaltın (2017), hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri üzerinde yaratıcı drama yöntemi ile hazırlanan öğretim programının etkisini incelediği, öntest-sontest kontrol gruplu modeliyle gerçekleştirdiği araştırmasında deney grubuna yaratıcı drama

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
		yöntemiyle hazırladığı Okuduğunu Anlama Becerileri Öğretim Programını uygulamıştır. Araştırma sonucunda yaratıcı drama uygulamalarına katılan öğrencilerin metinlere ilişkin okuduğunu anlama sorularını daha iyi kavradıklarını, metni okuduklarında metnin içeriğini, olaylarını bir role girerek canlandırdıklarında anlayabildiklerini, metinden daha fazla zevk alıp, metnin içeriğini unutmadıklarını saptamıştır.
Arslan (2019)	Nicel Araştırma Yöntemi	Arslan (2019) zihinsel yetersizliği olan bireylerin sosyal gelişim becerileri ve motor performanslarına yaratıcı drama programının etkilerini incelediği araştırmasını 16 yaş ortalamasına sahip bireylerle, öntest-sontest kontrol gruplu modelle gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda yaş ortalaması 16 olan zihinsel yetersizliği olan bireylere uyguladığı yaratıcı drama programında bu bireylerin sosyal ve ince motor becerilerinde değişimler olduğunu, bu ergenlerin birinden yardım almadan gereksinimlerini daha rahat karşılayabildiklerini ve hayata dair daha olumlu bir bakış açısı kazandıklarını saptamıştır.
Batubara & Maniam (2019)	Nicel Araştırma Yöntemi	Batubara & Maniam (2019), down sendromlu çocukların eğitiminde müzikal drama uygulamalarına yer vermiştir. Bu uygulamalar sonucunda çalışmaya katılan çocukların yaratıcılık, dil, bellek, iletişim, kendini ifade etme, yardım etme, çalışma becerilerinde gelişme kaydettiklerini; müzikal dramanın bu çocukların duygusal ve fiziksel sağlıklarını desteklediğini saptamışlardır.

Tablo 3’de, zihinsel yetersizliği olan bireylerle gerçekleştirilen 10 araştırmanın dokuzunda nicel yöntem, birinde karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmalar incelendiğinde araştırmaların zihin yetersizliği olan çocukların çoğunlukla sosyal gelişim ve dil gelişimi becerilerini desteklemeye yönelik olarak planlandığı görülmüştür. İpek (1998), Batubara & Maniam (2019), Avcıoğlu (2012)’nin araştırmaları okul öncesi çocuklarla; Dibek (2003), Eldeniz-Çetin & Avcıoğlu (2010), Önemli, Totan & Abbasov (2015), Akdenizli (2016), Arslan-Soyaltın (2017), Arslan (2019)’ın araştırmaları ilk ve orta öğrenim çocuklarıyla, Kaya & Eratay (2009)’ın araştırmaları yetişkin zihin yetersizliği olan bireylerle gerçekleştirilmiştir. Yaratıcı drama yöntemi ile bu bireylerin sosyal ve dil gelişimi becerilerinin yanı sıra araştırmacılarından Akdenizli (2016) toplumsal yaşam becerilerini, Arslan-Soyaltın (2017) okuduğunu anlama becerilerini, Arslan (2019) motor becerilerini geliştirmiş; Batubara & Maniam (2019) ise müzikal drama ile yaratıcılık, bellek; çalışma becerilerinde gelişim, duygusal ve fiziksel sağlıkta iyileşme kaydetmiştir.

Tablo 4.*İşitme Yetersizliği Olan Bireylerle Yapılan Çalışmalar*

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
Önalın-Akfırat (2004)	Nicel Araştırma Yöntemi	Önalın-Akfırat (2004) öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desenle, işitme engelliler okulunda 4., 5. ve 6. sınıfa devam eden 10-12 yaşlarındaki işitme yetersizliği olan öğrencilerden deney grubundaki öğrencilere yaratıcı drama yöntemi ile hazırladığı; ilk tanıştığı kişiye kendini tanıtmaya, tanıdığı kişiye başkasına tanıtırma, bir şey istediğinde lütfen sözcüğünü kullanma, kendisine yardım edildiğinde teşekkür etme, birine zarar verdiğinden özür dileme, öfkesini başkasına zarar vermeden ortaya koyma, kendisiyle alay edildiğinde duymazdan gelme, başkasıyla arasında olan farklılığı konuşarak çözme becerilerinden oluşan sosyal beceri eğitim programının etkisini araştırmıştır. Uygulamaları ve yaptığı analizler sonucu 10-12 yaş işitme yetersizliği olan bireylerde yaratıcı drama yöntemi ile hazırlanan sosyal beceri eğitim programının “ilk tanıştığı kişiye kendini tanıtmaya” ve “kendisine yardım edildiğinde teşekkür etme” becerilerinde etkili olduğu, izleme çalışmalarında bu etkinin sürdüğü ve işitme yetersizliği olan çocukların genel olarak sosyal becerilerinin gelişmesinde yaratıcı drama yöntemi ile hazırlanan sosyal beceri eğitim programının önemli bir faktör olduğunu saptamıştır.
Arbay (2009)	Nicel Araştırma Yöntemi	Arbay (2009), yaratıcı drama yöntemi ile işitme yetersizliği olan çocukların sosyal becerilerini geliştirmeyi amaçladığı araştırmasında, öğrencilerin davranışlarında; ilişkiyi başlatma ve sürdürme, konuşma, grupla çalışma ve bilişsel becerilerde yaratıcı drama yöntemi ile hazırlanan programın olumlu yönde anlamlı bir fark yarattığını saptamıştır.
Glayds (2014)	Nicel Araştırma Yöntemi	Glayds (2014), Nijerya'nın Plateau eyaletinde doğuştan, ağır işitme yetersizliği olan öğrencilerin anlama ve yazma becerilerini geliştirmek için drama ve spesifik etkinliklerin üretilmesini içeren hikaye kitaplarından yararlanmıştır. Araştırma sonucunda “Babudah'un anlama terapisi”nin etkili olduğu; öğrencilerin görme, kelime dağarcığı, anlama ve yazma becerilerinin geliştiği gözlenmiştir.
Famarzi, Reza-Moradi & Motamedi (2015)	Nicel Araştırma Yöntemi	Famarzi, Reza-Moradi & Motamedi (2015), sağır öğrencilerle pantomimle yaptıkları psikodrama çalışmalarının bu öğrencilerde sosyal uyumu artırdığını saptamışlardır.

Tablo 4’de, işitme yetersizliği olan bireylerle yapılan yaratıcı drama araştırmalarından ikisi Türkiye’de, ikisi yurt dışında yapılmıştır. Önalın-Akfırat (2004) ve Arbey (2009) ve Famarzi, Reza-Moradi & Motamedi (2015)’nin araştırmalarında yaratıcı drama uygulamalarının sosyal becerileri destekleyici etkisi; Glayds (2014)’in araştırmasında bu bireylerin anlama ve yazma becerilerindeki olumlu katkısı gözlenmiştir.

Tablo 5.*Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerle Yapılan Çalışmalar*

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
Corbett ve ark. (2010)	Nicel Araştırma Yöntemi	Corbett ve ark. (2010) OSB olan çocukların sosyo-duygusal işlevlerini desteklemek, streslerini azaltmak amacıyla gerçekleştirdikleri müzikli tiyatral ürünlerle gömülü öğretim gibi gerçekleştirdikleri önleme programında öntest-sontest ölçümleri sonucunda çocuklarla yapılan tiyatral çalışmaların çocukların yüz tanıma, zihinsel ve sosyal duygusal fonksiyonlarını geliştirdiğini gözlemlemişlerdir.
Kempe& Tissot (2012)	Nicel Araştırma Yöntemi	Kempe & Tissot (2012) özel eğitim okulundaki otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere sosyal beceri öğretiminde yaratıcı drama yoluyla eğitim verilebileceğini bu eğitimle bu çocukların somut düşünme becerileri ve işbirlikçi öğrenme ortamında , etkili öğrenme sağlayabildiklerini; bu çocukların sosyal becerilerini desteklemek için yaratıcı dramanın, aile ve öğretmene öğretim için fırsatlar sunduğunu; drama sürecinin tekrarlama ve yapılandırma gibi özellikleri barındırması nedeni ile bu çocuklar için uygun bir yöntem olduğunu, çocuklarda yaratıcılığı geliştirmesi ve güvenilir çevre sunmasıyla sosyal becerileri desteklediğini vurgulamışlardır.
Yıldırım-Doğru (2017)	Nicel Araştırma Yöntemi	Yıldırım-Doğru (2017), yaratıcı dramanın bu çocuklarda alıcı dil, sosyal etkileşim, bağımsızlık, işbirliği, talimatlara uyma, dikkatini verme ve sırada bekleme becerilerinin gelişiminde etkili olduğunu ayrıca erken çocukluk döneminde oldukça önemli olan çocukların ön öğrenmeleri ve sosyal becerileri üzerinde olumlu etkisi olduğunu saptamıştır.
Byers Van Volkenburg (2019)	Karma Yöntem	Byers Van Volkenburg (2019), OSB'li çocukların olduğu bir merkezde gerçekleştirdiği yaratıcı drama uygulamalarında; yaratıcı dramaturginin OSB'li çocuklara daha rahat ulaşarak eğitim vermeyi sağlayan bir yöntem olduğunu gözlemlemiştir.
Sevgi-İçyüz (2019)	Karma Yöntem	Sevgi-İçyüz (2019), 8-11 yaş aralığında OSB'li çocukların sosyal becerilerinin gelişiminde karma yöntem sıralı dönüşümlü deseniyle yaratıcı drama yönteminin etkililiğini araştırmıştır. Öğrenci davranışları kontrol listesinin betimsel analizi ve araştırmacı günlüğü verilerinde betimsel analiz, tümevarımsal analizi kullanmıştır. Nicel analizler sonucu uygulamalar öntest-sontest sonuçları arasında anlamlı fark olduğu; yaratıcı drama yönteminin OSB'li öğrencilerin var olan sosyal becerilerinin gelişiminde ve yeni beceriler edinmelerinde etkili olduğunu saptamıştır.

Tablo 5'te OSB'li bireylerle gerçekleştirilen yaratıcı drama uygulamaları özetlenmiştir.

Beş araştırmadan ikisi karma yöntem, üçü nicel araştırma yöntemiyle yapılmıştır. Corbett ve ark. (2010), müzikal tiyatral ürünlerle destekledikleri uygulamalarında bu çocukların zihinsel ve sosyo-duygusal fonksiyonlarında gelişme gözlemlemişler; Kempe & Tissot (2012); yaratıcı dramanın somut düşünme ve işbirlikçi katılımı artırdığı, çocuğu çevreleyen ortamda sadece OSB'li çocuğa değil, aile ve öğretmene de fırsatlar sağladığı; Byers Van Volkenburg (2019), Kempe ve Tissot (2012) yaratıcı drama yönteminin bu çocukların eğitiminde uygun bir yöntem olduğunu; Yıldırım-Doğru (2017) ve Sevgi-İçyüz (2019) OSB'li çocukların eğitiminde sosyal becerilerinin gelişiminde bu yöntemin etkili olduğunu belirlemişlerdir.

Tablo 6.*Öğrenme Güçlüğü Olan Bireylerle Yapılan Çalışmalar*

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
Trowsdale & Hayhow (2013)	Nicel Araştırma Yöntemi	Trowsdale & Hayhow (2013), özel eğitim okulunda açık tiyatro şirketleriyle yaratıcı ortaklık projesinde; öğrenme güçlüğü olan bireylerde tiyatro tabanlı taklide dayalı etkinliklerin bu bireylerin motivasyon, iletişim becerilerini geliştirdiği, sosyalizasyonu artırdığı; bu bireylerin çalışmalarında kendilerini daha iyi hissettikleri, çalışmaların öğrenme ve başarılarını artırdığını saptamışlar ve aynı programı otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara da önermişlerdir.
Baysan (2014)	Nicel Araştırma Yöntemi	Baysan (2014), özel öğrenme güçlüğü tanısı almış ve kaynaştırma eğitimine devam eden 7-12 yaş aralığındaki çocuklara yaratıcı drama yöntemi ile hazırladığı sosyal beceri eğitim programının öğrencilerin “iletişim becerileri, gerektiğinde kendisi ile olumlu ifadeler kullanır, karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verir, kendisiyle alay edildiğinde duymazdan gelir ve başarısız olduğunda durumu sakince karşılar” becerilerini geliştirmede etkili olduğunu saptamıştır.
Mehta-Dinson (2018)	Karma Yöntem	Mehta-Dinson (2018), bu öğrencilerin işe geçiş programlarında yaratıcı drama uygulamalarını kullanarak, onların yalnızca rahatlamalarına değil aynı zamanda deneyim kazanarak öğrenmeye hazırlanmalarında ve gelişim alanlarındaki gelişmelerine tanık olmuştur.
Topalca (2019)	Nicel Araştırma Yöntemi	Topalca (2019) özel bir okula devam eden 7 normal gelişim gösteren, 1 disleksili olan öğrenci ile yaratıcı drama yönteminin disleksiye sesbilgisel farkındalık becerisine etkisini durum çalışması olarak desenleyerek tekil tarama modeli kullanarak incelemiştir. Yanlış Analizi Envanteri ile öğrencilerin okuma hatalarını saptamış, aynı zamanda öğrencilerin okuma seviyelerini serbest, öğretim ve endişe seviyesi olarak değerlendirmiştir ve disleksili öğrencinin sesler ve görselleri kodlayamadığı ve görselleri doğru seslendiremediğini, okuma seviyesinde endişe düzeyinde olduğunu, okumaya karşı isteksiz ve kaygılı olduğunu gözlemiştir. Drama temelli eğitim uygulamalarından sonra öğrencinin endişe düzeyinden, öğretim düzeyine göre pozitif bir gelişme gösterdiğini ve uygulamanın kalıcılık boyutunda da bu uygulamanın etkili olduğu; aynı zamanda tüm öğrenciler arasında iletişim, işbirliği, özgüven ve yardımlaşma becerilerinin geliştiğini gözlemiştir.
Çolak (2019)	Karma Yöntem	Çolak (2019) yaratıcı drama yönteminin disleksi teşhisi konmuş öğrencilere okuma-yazma öğretimindeki etkisini incelemiştir. Vaka çalışması olarak gerçekleştirdiği araştırmasında özel okul ikinci sınıfa devam eden disleksi teşhisi almış bir öğrenciye “Harfleri Tanıma Kontrol Formu”nu uygulamıştır. Öğrencinin tanıyamadığı harflerden yola çıkarak yaratıcı drama etkinlikleri ve yazma testi geliştirmiştir. Yaratıcı drama etkinlikleri sonrasında öğrenci, annesi ve öğretmeniyle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda yaratıcı dramanın, disleksi teşhisi konmuş öğrencinin etkinliklerde ders işlemekten keyif aldığını, elde ettiği bilginin kalıcı olduğunu, okuma yazmaya karşı tutumu ve özbenliği üzerinde olumlu etkilerini gözlemiştir.
Arslan-Soyaltın (2019)	Nicel Araştırma Yöntemi	Arslan-Soyaltın (2019) kaynaştırma eğitimine devam eden 8-10 yaş aralığında öğrenme güçlüğü tanısı almış öğrencilerle yaratıcı drama yöntemi ile iletişim başlatma ve grupla işbirliği yapma becerilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. İstanbul’da bir özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde gerçekleştirdiği yaratıcı drama programı sonucunda, programın bu becerilerde olumlu yönde bir farklılaşmaya yol açtığını gözlemiştir.

Tablo 6’da, öğrenme güçlüğü olan bireylerle gerçekleştirilen yaratıcı drama araştırmaları özetlenmiştir. Trowsdale & Hayhow (2013), Baysan (2014) ve Arslan-Soyaltın

(2019) araştırmalarında, yaratıcı drama uygulamalarını bu bireylerde sosyal becerileri geliştirmek, Mehta-Dinson (2018) işe geçiş ve deneyim kazandırmak, Topalca (2019) ve Çolak (2019) okuma-yazma öğretiminde kullanmışlardır. Bu alanda yapılmış altı araştırmanın ikisi karma yöntemle, dördü nicel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Tablo 7.

Görme Yetersizliği Olan Bireylerle Yapılan Çalışmalar

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
Park (1998)	Nicel Araştırma Yöntemi	Park (1998), görme yetersizliği ve özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerle Charles Dickens'ın bir hikayesinden yararlandığı çalışmasında; duyuları geliştiren etkinliklerin yer aldığı yaratıcı drama oyunlarının öğrencilerin erken iletişim becerileri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.
Peter (2009)	Nicel Araştırma Yöntemi	Peter (2009), görme yetersizliği olan bireylerde yaratıcı drama tekniklerinin kullanılmasının bu bireylerde duyu kullanımını artırdığını ayrıca proje kapsamında gerçekleştirdiği çalıştay ve uygulamalarla özel gereksinimli öğrencilere karşı farkındalık sağlandığını belirlemiştir.
Fernandez ve ark. (2014)	Nicel Araştırma Yöntemi	Fernandez ve ark. (2014) Avustralya'daki bir üniversitedeki kaynaştırma kapsamında öğrenim gören görme yetersizliği olan öğrencilerle aktif öğrenme ve yaratıcı drama teknikleriyle gerçekleştirdikleri uygulamalarda bu öğrencilerin duyularını kullanımlarının, öğrenmeye karşı ilgilerinin ve farkındalıklarının arttığını saptamışlardır.

Tablo 7'de, görme yetersizliği olan bireylerle yapılan yaratıcı drama çalışmalarında edebiyat ürünlerinden yararlanıldığı, aynı zamanda görme yetersizliği olan öğrencilerin duyularını geliştiren drama etkinliklerine yer verildiği görülmektedir. Bu çalışmalarını sonucunda, görme yetersizliği olan bireylerin duyularını kullanımlarının arttığı, başarılı öğrenme yaşantıları elde edildiği gözlenmektedir.

Tablo 8.

Fiziksel Yetersizliği Olan Bireylerle Yapılan Çalışmalar

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
Basso & Pelech (2008)	Karma Yöntem	Basso & Pelech (2008), kistik fibrozis hastası olan çocuklar için düzenlenmiş yaratıcı sanat eğitimi kapsamındaki yaz programlarında yaratıcı drama etkinliklerine yer vermişlerdir. Program sonucunda bu çocukların hastalıklarını kabul ettiklerini, uygun özbakım sorumluluğu alabildiklerini, bakıcılarıyla paylaşımlarının arttığını ve programın çocukların yaşamında olumlu bir etki yarattığını saptamışlardır.
Krajnc-Joldikj (2008)	Karma Yöntem	Krajnc-Joldikj (2008) fiziksel yetersizliği olan ergenlerle gerçekleştirdiği yaratıcı drama etkinlikleri sonucunda; bu ergenlerin yaratıcı drama sürecinde verilen yeni rollerle yaşamlarında yeni deneyimler kazandıkları, sanata, kültüre karşı olumlu tutum geliştirdikleri; bunların yanı sıra yaratıcı drama uygulamalarında daha fazla başkalarıyla iletişime geçtikleri, kendilerinin farkına vardıkları, dolayısıyla yaratıcı drama uygulamalarının kişilik gelişimlerine olumlu katkılar sağladığını belirlemişlerdir. Ayrıca bu ergenlerin bedenlerini saklama gibi özel tutumlarına karşı yaratıcı drama uygulamalarının fiziksel güçlüklerini unutturarak onlara rahatlama ve bedenlerini kabul etmeyi sağladığını, öz farkındalık kazandırdığını, dürtüselliklerinin azaldığını, sözel olmayan uyaranlara karşı duyarlılıklarının arttığını, başarı ve doyum hissini yaşadıklarını saptamıştır.

Tablo 8’de, fiziksel yetersizliği olan, hasta çocuk ve ergenlerle yapılan yaratıcı drama araştırmalarından iki araştırma karma yöntemle planlanmıştır. Farklı ülkelerde yapılan bu iki araştırma sonucunda da yaratıcı drama uygulamalarının bu yetersizlik grubunda da olumlu etkileri göze çarpmaktadır.

Tablo 9.*Duygu ve Davranış Bozukluğu Olan Bireylerle Yapılan Çalışmalar*

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
Lashua, Widmer & Munson (2000)	Karma Yöntem	Lashua, Widmer & Munson (2000) araştırmalarında evlat edinilmiş ve yetersizliği olan çocuklar ve ailelerine Ohio Kent Üniversitesi'nde rekreasyon etkinlikleri kapsamında yaz kampları, hafta sonları ve dinlenme saatlerinde yaratıcı drama etkinlikleri planlamışlardır. Çocukları incelediklerinde bu çocukların yetersizliklerinin yanı sıra büyük bir kısmının fiziksel ve cinsel istismar mağduru, bir kısmının travma geçirmiş; öfke nöbetleri, saldırganlık vb. problem davranışlar sergileyen çocuklar olduğunu saptamışlardır. Hazırladıkları yaratıcı drama programının yetersizliği olan evlat edinilmiş çocuklar ve ailelerine olumlu katkıları olduğunu (tükenmişliklerinin azaldığı, ev yaşamlarındaki kurallarda esneklik sağlandığı, yaşama bağlandıkları gibi) belirlemişlerdir
Freeman, Sullivan & Fulton (2003)	Nicel Araştırma Yöntemi	Freeman, Sullivan ve Fulton (2003) problem davranış, sosyal beceriler ve benlik kavramı üzerinde yaratıcı dramanın etkisini incelediği araştırmalarında; yaratıcı drama etkinliklerine katılan bireylerin özellikle olumlu benlik kazanmalarında farklılıklara yol açtığını saptamışlardır.
Çalışkan-Çoban (2007)	Karma Yöntem	Çalışkan-Çoban (2007) sosyal beceri sorunu olan çocuk ve annelerine yönelik yapılan yaratıcı drama uygulamalarının çocukların sosyal beceri düzeylerinin gelişimine etkisini incelemiştir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki bir ilkokulun beşinci sınıflarından sosyometri sonuçlarına göre belirlediği, çalışmaya gönüllü olan 20 öğrenci ve dokuz anne ile ayrı ayrı aynı şekilde pekiştirici olması açısından drama uygulamaları gerçekleştirmiştir. Öntest-sontest kontrol gruplu araştırmanın nicel verilerinde drama eğitiminden sonra deney grubundaki öğrencilerin oyuna ilişkin sosyometri puanlarında anlamlı fark görülürken kontrol grubunda fark görülmemiştir. Derse ilişkin sosyometri puanlarında drama eğitiminden sonra deney ve kontrol gruplarında anlamlı bir fark görülmemiştir. Yaratıcı drama eğitiminden sonra Walker-McConnell Sosyal Yeterlik ve Okul Uyum Ölçeği toplam puanlarında deney grubunda “öğretmen tercihlili sosyal davranış”, “akran tercihlili sosyal davranış”, “okula uyum davranış” puanlarında anlamlı fark görülürken, kontrol grubunda görülmemiştir. Araştırmacı yarı-yapılandırılmış görüşme formu ve geliştirdiği bireysel ve ailesel özelliklere ilişkin bilgi almaya ilişkin kişisel bilgi formu kullanarak çalışmasını nitel verilerle de güçlendirmiştir.

Tablo 9’da, duygu ve davranış bozukluğu olan bireylerle yapılan yaratıcı drama çalışmaları gösterilmiştir. Lashua, Widmer & Munson (2000) araştırmalarında yetersizliği olan ve evlat edinilmiş, istismar mağduru, davranış problemleri olan çocuklar ve aileleriyle yaratıcı drama etkinlikleri gerçekleştirmişlerdir. Pek çok açıdan mağdur olan ve bunun sonucunda problem davranış sergileyen bu çocuklar ve onları evlat edinen aileleri açısından yaratıcı drama etkinliklerinin sonuçları; Freeman, Sullivan & Fulton (2003)’un yaratıcı drama etkinliklerine katılan bireylerde etkinliklerin olumlu benlik kazanıma etkisi; Çalışkan-Çoban (2007)’in sosyal beceri sorunu olan çocuk ve anneleriyle olan araştırmasında yaratıcı dramanın oyun becerileri, sosyal davranışlar ve okula uyumdaki etkisi umut vericidir.

Tablo 10.*Üstün Zekalı ve Üstün Yetenekli Bireylerle Yapılan Çalışmalar*

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
Mathews & Kitchen (2007)	Nitel Araştırma Yöntemi	Mathews & Kitchen (2007) üstün zekalı ve üstün yetenekli öğrenciler ve öğretmenleriyle yaptıkları görüşmelerde öğretmenler bu çocukların ben merkezci öğrenenler olarak kabul edilerek gelişmelerine izin verilmediği, öğrenciler ise kendilerine ev sahipliği yapabilecek, sağlıklı ilişkiler geliştirebilecek, bilim-odaklı alternatif programlar istediklerini belirtmişlerdir. Araştırmaları sonucunda üstün zekalı ve üstün yetenekli çocukların okul programlarında ve geliştirilecek politikalarda onlara farklı öğrenme yöntem ve fırsatları sağlayan alternatif yaklaşımlardan biri olarak yaratıcı drama uygulamalarını önermişlerdir. Böylelikle bu çocukların hem kendilerine özgü olabilecekleri, öğrenirken doyum sağlayabilecekleri ve ben merkezilikten, yanlış kanılardan, önyargılardan ve çok elit oldukları algısından kurtulabilecekleri sonucuna ulaşmışlardır.
Bencik-Kangal (2010)	Nicel Araştırma Yöntemi	Bencik-Kangal (2010) normal ve üstün yetenekli çocukların ahlaki yargılarını karşılaştırdığı ve yaratıcı drama programının çocukların ahlaki yargılarına etkisini incelediği araştırmasını 6. 7. sınıf düzeyinde Ankara’da Bilim Sanat Merkezlerine devam eden zihinsel alanda üstün yetenekli ve MEB’e bağlı normal gelişim gösteren çocuklarla gerçekleştirmiştir. Ahlaki Yargı Envanteri ile zihinsel alanda üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukları karşılaştırdığında üstün yetenekli çocukların ahlaki yargı puan ortalamalarının daha yüksek olduğu, üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuklardan oluşan deney grubuna uygulanan yaratıcı drama programı sonucunda sönest ve izleme verilerinin kararlı olarak farklılaştığı; deney grubunda izleme ile meydana gelen kalıcılık sonucunda öntest puanlarına göre % 100 değişim görüldüğünü saptamıştır.
Tanrikulu & Yoğurtçu (2018)	Karma Yöntem	Tanrikulu & Yoğurtçu (2018) Bilim ve Sanat Merkezinde 6. Sınıfa devam eden 15 üstün yetenekli öğrenciyle masalların yaratıcı drama yöntemiyle Türkçe dersinde kullanımının derse olan etkisini incelemişlerdir. Eylem araştırması modeliyle yürüttükleri araştırmalarında veri toplama aracı olarak Türkçe Tutum Ölçeği, araştırmacı ve öğrenci günlüklerinden yararlanılmışlar ve odak grup görüşmesi yapmışlardır. Araştırma sonucunda nicel verilerinde öntest-sönest sonuçları arasında anlamlı bir fark olduğu, masalların yaratıcı drama yöntemi ile işlenmesinin öğrencilerde yüksek motivasyon sağladığı ve kişisel gelişimlerini desteklediği, uygulamaya yönelik pozitif değerlendirmeler yapıldığı, yaratıcı drama uygulamasının öğrenmeyi ve öğrenme ortamın, ders sürecini olumlu yönde etkilediği sonucuna varmışlardır.
Akbayrak (2019)	Karma Yöntem	Akbayrak (2019) özel yetenekli Bilim ve Sanat Merkezine devam eden ilkökul 4. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirdiği araştırmasında girişimcilik becerilerini geliştirmek için yaratıcı drama yöntemi ile yapılandırılmış etkinliklerin hazırlanması, uygulanması ve elde edilen sonuçların yansıtılması süreçlerini kapsayan bir eylem araştırması planlamıştır. Veri toplama aracı olarak Girişimcilik Yeterlilikleri Ölçeği, araştırmacı notları, öğrenci ürün ve günlükleri, çizimleri ve görüşme tekniğinden yararlanmıştır. Araştırma sonucunda özel yetenekli ilkökul öğrencilerinin girişimcilik tutumları, girişimcilik eğitimi ve becerileri puanlarında artış olduğunu; aynı zamanda geliştirilen yaratıcı drama etkinliklerinin öğrenciler tarafından beğenildiğini ve kariyer tercihlerini kısmen etkilediğini saptamıştır.

Tablo 10’da, üstün zekalı ve üstün yetenekli bireylerle yapılan yaratıcı drama araştırmaları gösterilmiştir. Mathews & Kitchen (2007) nitel araştırmalarında bu bireyler ve

öğretmenleriyle görüşmeler yapmışlardır. Öğretmenler bu çocukların ben merkezilik, yanlış kanı, önyargı ve aşırı gurur duygularının azaltılması için alternatif bir yöntem olarak yaratıcı drama yöntemini önermişlerdir. Bencik-Kangal (2010) bu çocukların ahlaki yargı düzeylerinin normal gelişim gösteren çocuklara nazaran farklılaştığı ve yaratıcı dramanın ahlaki yargının gelişiminde etkili olduğu sonucuna varmıştır. Tanrikulu & Yoğurtçu (2018) Bilecik’de masalların drama yöntemiyle Türkçe dersinde kullanımının etkisini incelemiştir. Öğrencilerde yaptıkları yaratıcı drama uygulamalarında motivasyon ve olumlu bir öğrenme ortamı oluşturmuşlardır. Akbayrak (2019) bu çocuklarda girişimcilik becerisini geliştirmek için yaratıcı dramadan yararlanmıştır. Biri nitel, biri nicel ve ikisi karma yöntemle gerçekleştirilen bu araştırmalarda yaratıcı drama yönteminin bu çocukların daha sağlıklı kişilik gelişimi, ahlaki yargı ve girişimcilik becerilerinin gelişmesi ve Türkçe dersinin daha renkli verimli geçirilmesi, başarılı işlenmesi açısından pozitif etkileri görülmüştür.

Tablo 11.

Yaratıcı Drama Hakkında Öğretmen Görüş, Tutum ve Önerileri Hakkındaki Çalışmalar

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
Eratay (2005)	Nicel Araştırma Yöntemi	Eratay (2005), ilköğretimde drama dersinin Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Özel Eğitim öğrencilerinin empatik beceri düzeylerine etkisini incelediği araştırmasında dersin başlangıcı ve sonucunda yapılan ölçümlerde anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır.
Eratay (2006)	Nitel Araştırma Yöntemi	Eratay (2006) özel eğitim bölümü son sınıf özel eğitim öğretmen adaylarının yaratıcı dramayı kullanmaya ilişkin görüşlerini incelemiştir. 37 özel eğitim öğretmen adayıyla yarı-yapılandırılmış görüşmelerle verilerini toplamıştır. Yaratıcı drama dersini almayan öğretmen adaylarının “kesinlikle almak isterdim”, “dersini almadığım için pişmanım” şeklinde ifadelerine rastlanmıştır. Araştırma kapsamındaki 37 adaydan 5’i staj uygulamalarında özel gereksinimli çocuklara ders verirken yaratıcı dramayı hiç kullanmadıklarını belirtirken; 32 aday yaratıcı drama uygulamalarını en çok Türkçe, hayat bilgisi, müzik, toplumsal uyum becerileri, trafik ve ilk yardım, fen bilgisi, beden eğitimi ve sınıf kurallarının öğretiminde kullandıklarını ve bundan sonraki öğretmenlik yaşamında da yaratıcı dramayı kesinlikle uygulayacaklarını belirtmişlerdir.
Eratay (2007)	Nitel Araştırma Yöntemi	Eratay (2007)’in özel eğitim öğretmen adaylarına göre yaratıcı okul araştırmasında adaylar; yaratıcı okulda olması gerekenler arasında yaratıcı drama sınıfı ve zorunlu yaratıcı drama dersi olması gerektiğini belirtmişlerdir.
Eratay (2009)	Nitel Araştırma Yöntemi	Eratay (2009), özel eğitim bölümü öğretmen adaylarıyla müzede yaratıcı drama eğitimi gerçekleştirmiştir. Adaylar müzede drama uygulamalarını özel gereksinimli öğrencilerine uygulayacaklarını, çalışmayla tarih bilgilerinin tazelenildiğini, yaratıcılıklarının ve kendilerine güvenlerinin arttığını belirtmişlerdir.

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
Akçadağ (2012)	Nitel Araştırma Yöntemi	Akçadağ (2012) öğretmenlerin hizmetiçi eğitim programlarından beklentileri, ihtiyaçlarını belirlemeyi amaçladığı araştırmasında nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme ile verilerini toplamıştır. Araştırma sonuçları arasında öğretmenler sınıf yönetimi, iletişim becerileri, özel eğitim, öğrenme, oyunlar ve yaratıcı drama, çocuk psikolojisi, okul yönetimi, kişisel gelişim konularının hizmet içi programların içeriğinde yer alması gerektiğini belirtmişlerdir.
Eratay (2012)	Karma Yöntem	Eratay (2012) özel eğitim bölümü öğrencileri ve erasmus öğrencileri ile Türkçe ve İngilizce olarak işlediği özel eğitimde drama dersini değerlendirmiştir. Teknik bilimsel bishirikçi eylem araştırması şeklinde planladığı araştırmasında drama uygulamalarını bizzat gerçekleştirmiştir. Üç kişilik bir drama uzman grubu tarafından desteklenen uygulamalarda veri toplama aracı olarak kamera kaydı, günlükler, gözlemler, derse ait dokümanlar, uzman görüşleri, drama dersi değerlendirme formları, drama uygulamaları güvenilirlik formu, öğrenci ödevlerinden yararlanılmıştır. Uygulamanın inandırıcılık, transfer edilebilirlik, onaylanabilirlik sağladığı; betimleyici, değerlendirici, yorumlayıcı geçerlik sağladığı ve gözlemciler arası güvenilirliğin % 90 olduğu bulunmuştur. Araştırma sonucunda; 14 hafta süren özel eğitimde drama dersinde yaşanan sorunların aşıldığı, dersin yaratıcı drama hakkında bilgilendirme sağladığı, farklı drama kriterlerindeki ölçütleri karşıladığı ve öğrencilerde olumlu etkiler yarattığı sonuçlarına ulaşmıştır.
Samsunlu (2015)	Karma Yöntem	Samsunlu (2015) okul öncesi öğretmen adayları ile özel eğitim dersinin yaratıcı drama yöntemi ile işlenmesinin kaynaştırmaya ilişkin görüşleri üzerine etkisini ve bu yöntemin uygulanabilirliğine ilişkin adayların görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Öntest-sontest kontrol gruplu araştırmasında “My Thinking About Inclusion Scale/MTAI” ölçeğinin Türkçe’ye uyarlandığı “Kaynaştırma Hakkında Düşüncelerim/KHD” ölçeğini kullanmış ve yaratıcı drama uygulamaları sonucunda deney ve kontrol gruplarından rastgele yöntemle seçilen öğretmen adaylarının yaratıcı drama yönteminin uygulanabilirliğine ilişkin görüşlerini almıştır. Öntest kaynaştırma ölçeği puanları arasında deney ve kontrol gruplarında fark gözlenmezken, yalnızca 12 hafta boyunca iki saat özel eğitim dersi verilen kontrol grubu, 12 hafta boyunca iki saat özel eğitim dersinde yaratıcı drama tekniğinin kullanıldığı deney grubunun; öntest-sontest kaynaştırma eğitimine ilişkin puanlarında anlamlı farkın olduğunu saptamıştır. Öğretmen adaylarıyla yaptığı görüşmelerde deney grubundaki adaylar dersin yaratıcı drama yöntemiyle işlenmesinin öğrenmeyi daha çekici hale getirdiğini ifade etmişlerdir.
Eratay (2016)	Nitel Araştırma Yöntemi	Eratay (2016) özel eğitim okullarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin yaratıcı dramaya ilişkin görüşlerini incelediği araştırmasında; öğretmenlerin yaratıcı dramaya ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıklarını, okul çalışmalarında yaratıcı dramaya fazla yer vermediklerini, yaratıcı drama çalışmalarında müziği kullanmadıklarını, özel gereksinimli çocuklarda dramayı daha etkili kullanabilmeleri için daha fazla eğitime gereksinimleri olduğunu belirlemiştir.
Stanton, Cawthon & Dawson (2017)	Karma Yöntem	Stanton, Cawthon & Dawson (2017) karma yöntemle desenlediği araştırmalarında bir yıl süreyle öğretmenlere drama tabanlı eğitimi sanat yoluyla öğrenme fırsatı sağlamak amacıyla hazırlanmışlardır. Araştırmalarında öğretmenlerin kaygıları, öz yeterlik ve konfor düzeylerini incelenmişlerdir. Araştırma bulgularında; öğretmenlere verilen drama tabanlı eğitimle öz yeterlik ve konforları arasında ilişki olduğunu ve mesleklerinde ilerleme kaydettiklerini saptamışlardır.
Yılmaz (2018)	Nitel Araştırma Yöntemi	Yılmaz (2018) zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin temel becerilerinin geliştirilmesinde yaratıcı drama ile öğretimin uygunluğunu öğretmen görüşlerine göre değerlendirmeyi amaçlamıştır. Nicel yaklaşımla nedensel karşılaştırma araştırma deseniyle gerçekleştirdiği araştırmasında Türkiye’nin farklı illerinde görev yapan özel eğitim öğretmenlerine veri

Araştırmacı/ Yıl	Yöntem	Araştırma Sonuçları
		toplama aracı olarak geliştirdiği “Drama Yönteminin Zihin Engelli Öğrencilerin Temel Becerilerini Geliştirmede Kullanımına İlişkin Öğretmen Algısı Ölçeği”ni kullanmış ve betimsel analizlerle analiz etmiştir. Araştırma sonucunda; özel eğitim öğretmenlerinin, yaratıcı dramanın zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin temel becerilerinin geliştirilmesinde etkili ve kullanılabilir olduğuna inandıklarını; bayan öğretmenlerin ve genç olanların ve yaratıcı drama dersi alanların algılarının daha olumlu ve yüksek olduğunu; öğretmenlerin bu yöntemin hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylerde daha fazla kullanılabilir algısına sahip olduklarını saptamıştır.

Tablo 11’de, yaratıcı drama hakkında öğretmen görüş, tutum ve önerileri hakkındaki araştırmalar özetlenmiştir. Buradaki araştırmalardan Akçadağ (2012) ve Stanton, Cawthon & Dawson (2017)’un araştırmalarında, hizmet içi eğitim ve drama tabanlı öğretmen eğitimlerinde içlerinde özel eğitim öğretmenlerinin de bulunduğu katılımcılar bulunmaktadır. Bunların dışındaki araştırmalar özel eğitim öğretmenleri, öğretmen adayları ya da özel eğitim dersleri kapsamındaki yaratıcı drama uygulamalarına ilişkindir. Tablo 11’deki 10 araştırmadan ikisi nicel, üçü karma, beşi nitel yöntemle gerçekleştirilmiştir. 2005’li yıllarda “İlköğretimde Drama” dersi şeklinde başlayan yaratıcı drama dersleri, zamanla seçmeli ders olarak yaygınlaşmış; Eratay (2006)’ın araştırmasında özel eğitim öğretmen adaylarının staj uygulamalarında yaratıcı dramayı kullandıkları; bu adaylara göre yaratıcı okulda yine yaratıcı drama dersinin zorunlu olması ve sınıfının olması; yaratıcılık için dramayı vazgeçilmez gördükleri (Eratay, 2017); müzede yaratıcı drama uygulamalarından yararlandıkları ve yetersizliği olan öğrencilerine müzede drama uygulamasına istekli olmaları (Eratay, 2009); Akçadağ (2012)’in geniş öğretmen örneklemleri araştırmasında öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinde özel eğitim, yaratıcı drama ve oyun eğitimlerine yer verilmesi beklentileri; erasmus öğrencileri ve özel eğitim bölümü öğrencileriyle gerçekleştirilen özel eğitimde yaratıcı drama uygulaması (Eratay, 2012); özel eğitimde erken çocukluk eğitiminde kaynaştırma uygulamalarında özel gereksinimli çocuklara eğitim veren okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırmaya yönelik yaratıcı drama uygulamalarının olumlu katkı getirmesi (Samsunlu, 2015); özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin yaratıcı drama eğitimine istekli

olmaları (Eratay, 2016); Stanton, Cawthon & Dawson (2017)'un drama tabanlı öğretmen eğitimindeki başarılı uygulamaları; Yılmaz (2018)'ın özel eğitim öğretmenlerinin yaratıcı dramının özel eğitimde kullanılabilirliğine ilişkin olumlu görüşleri, özel eğitimde yaratıcı drama uygulamalarının öğretmen eğitiminde yer aldığı, başarılı sonuçlarla sonuçlandığı ve özel eğitime adım atacak özel eğitim öğretmen adayları için uygulamaların güzel bir başlangıç olduğu; bu alanda çalışan özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerinin de olumlu olduğu gözlenmiştir.

Genel olarak 11 kategoride toplanan makale ve tezlerin araştırmacı ya da araştırmacıları, araştırmanın yılı, yöntemi ve araştırmanın sonuçları tablolarda gösterilmiştir. Yaratıcı drama araştırmaları inceleyen Türkiye'de beş araştırmaya rastlanmıştır. Birkaç engel grubuyla yapılan (6), kaynaştırma kapsamında yapılan (5), zihinsel yetersizliği olan bireylerle (10), işitme yetersizliği olan bireylerle (4), otizm spektrum bozukluğu olan bireylerle (5), öğrenme güçlüğü olan bireylerle (6), görme yetersizliği olan bireylerle (3), fiziksel yetersizliği olan bireylerle (2), duygu ve davranış olan bireylerle (2), üstün zekalı ve üstün yetenekli bireylerle (3) ve öğretmen görüşlerinin yer aldığı (10); toplam özel eğitimde yaratıcı drama araştırmasına ulaşılmıştır.

Araştırmaların tümünün sonuçları, yaratıcı drama uygulamalarının başarılı sonuçlarına yöneliktir. Yaratıcı drama uygulamalı bir alan olduğu için araştırmaların büyük bir çoğunluğu nicel araştırma yöntemi ve karma yöntemle gerçekleştirilmiştir. Bazı araştırmalarda nitel yöntem tercih edilmiştir. Ancak katılımcılara özellikle öğretmen adaylarının dramaya ilişkin görüşleri alındığında; katılımcıların bir kısmı drama uygulamalarına katılmış, yaşantısı olan katılımcılardır. Belki nicel veri alınmamıştır, ama uygulamalara katılmış katılımcılardır.

Yapılan incelemelerde araştırmaların; makale ve tezlerin yıllara göre dağılımı, yapıldığı üniversite, ülkeler bakımından çok heterojen olduğu belirlenmiştir. Analizlerde bu verilere bu yüzden yer verilmemiştir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Özel eğitimde yaratıcı drama çalışmalarının incelendiği araştırmada 58 araştırma, araştırma kapsamına alınmıştır.

Birkaç yetersizlik grubuyla yapılan araştırmalardan altı araştırmadan yalnızca Boran (2010) hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan ve öğrenme güçlüğü olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde; aynı zamanda dezavantajlı grupta olan suça itilme riski taşıyan çocuklara yaratıcı dramayı uygulamıştır. Boran (2010)'ın araştırması, sosyal izolasyon yaşayabilen, sosyal beceri yetersizliği gösteren hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan ve öğrenme güçlüğü olan çocuklar için sosyal becerileri geliştirici etkisini görmüştür. Aynı zamanda araştırması kapsamındaki suça itilme riski taşıyan çocuklarda da yaratıcı dramanın önleyici etkisi, bir müdahale programı olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. George (2000) üstün zekâlı çocuklara yoğunlaşmıştır, ancak özel gereksinimli çocuklarla yaptığı uygulamalarda yaratıcı dramanın çoklu zekâ uygulamalarında kullanılabileceğini belirlemiştir. Yaratıcı drama uygulamalarının çoklu zekâ uygulamalarında kullanılması, öğrenim ortamlarındaki başarı motivasyonunu sağlama açısından değerini artırmaktadır. Özellikle gelişim çağındaki yetersizliği olan ve olmayan tüm çocuk ve ergenler için kişilik ve ahlak gelişimlerini destekleyen tüm uygulamalar çok değerlidir. Bu yönüyle yaratıcı drama uygulamaları çocuklara kendilerini daha değerli hissettirerek, bedenlerini güvenle kullanma, yaratıcı hareketlere yönelme, bir bakıma özgürleşmeyi eğlenceli uygulamalarla sunabilmektedir.

Roy (2007) özel gereksinimli çocukların yaratıcı drama uygulamalarıyla yaşamlarının zenginleştiğini, mutlu olduklarını belirlemiştir. Özel gereksinimli çocukların topluma katılımları, yaşam kalitelerinin artırılmasının günümüzde daha da önem kazandığı düşünüldüğünde, drama uygulamaları yine bu yönüyle önemlidir. Örneğin hiç telefonla konuşmamış bir çocuk drama yaşantılarındaki canlandırmalarla gelecekteki karşılaşılabileceği olay ve durumlara daha hazır hale gelebilmektedir. Dramada öyküler, öyküdeki karakterlerle

empati kurma okuma-yazma Türkçe dersinde sorun yaşayan özel gereksinimli çocuklar için öğrenmelerini kolaylaştırıcı bir yol olarak görülebilir (Wright, 2008). George (2000)'un çalışmasına benzer şekilde Taylor (2011) da yaratıcı dramının özdeğer ve güven, iletişim ve konuşma becerilerini geliştirdiğini saptamıştır. Wright (2008)'ın verilerini destekler nitelikte Malley & Silverstein (2014) yazım dili kazanımı, okumada akıcılık, George (2000) ve Roy (2007)'un verilerini destekler nitelikte yaratıcı drama uygulamalarının akademik ve sosyal gelişim üzerinde olumlu etkilerini saptamıştır.

Kaynaştırma kapsamında yapılan özel eğitimde yaratıcı drama araştırmalarından ikisi (Kıvanç-Erdoğan & Baş, 2018; Yıldız, 2019) özel gereksinimli bireylere yönelik farkındalık yaratmak için planlanmıştır. Özellikle özel eğitimde kaynaştırma uygulamalarında akran kabulünün olması sınıf ortamında olumlu bir atmosfer yaratılması, özel gereksinimli öğrencinin sosyal gelişimi açısından çok önemlidir. Yetersizliği olmayan akranların özel gereksinimli arkadaşlarını kabul etmesi, bu bireylere yönelik farkındalık geliştirmesi, farklılıklara saygı duyması; yetersizliği olan öğrencinin gelişiminde olduğu kadar tipik akranların gelişiminde de son derece önemlidir. Yetersizliği olan ve olmayan çocukların bir arada olduğu başarılı kaynaştırma uygulamalarında her iki grup çocuk da davranış repertuarlarına her gün yeni davranışlar ekleyecekler ve kişilikleri zenginleşip gelişecektir. Kılınç ve ark. (2017)'ın araştırmasında okuma-yazma becerilerini desteklemek için; Türkiye dışındaki kaynaştırma kapsamındaki araştırmalardan Edmiston (2007) ilginç bir uzay konusu seçerek, Kılınç ve ark (2017) gibi okur-yazarlık becerilerini desteklemeyi amaçlamıştır. Dimitrova (2017) ise anaokulunda drama, dans ve müzikle kaynaştırma kapsamında olan çocukların sosyal becerilerinin gelişip, kişisel deneyimler kazandıklarını belirlemiştir.

Yaratıcı drama uygulamalarında müzik, sanat materyalleri, beden devinimleri ve dans kullanılabilir. Bunun yanı sıra oyunlardan yararlanılabilmektedir. Sanat materyalleri olarak plastik sanat malzemeleri, edebi ürünler (öykü, hikâye, masal, fabl, şiir, destan vb.)

kullanılabilmektedir. Araştırmalarda bu ürünlerden, materyallerden yararlanılmış, dramanın ruhuna uygun hareket edilmiş ve etkileri gözlenmiştir.

Zihinsel yetersizliği olan bireylerle yapılan çalışmalarda İpek (1998) okul öncesi çocuklarla; (Dibek, 2003; Eldeniz-Çetin & Avcıoğlu, 2010; Avcıoğlu, 2012; Önemli, Totan & Abbasov, 2015; Akdenizli, 2016; Batubara ve Maniam, 2019) ilkokul öğrencileriyle; 16 yaş grubuyla (Arslan, 2019); yetişkin grupla (Kaya & Eratay, 2009) sosyal beceriler ve dil becerileri; Arslan (2019) sosyal gelişime ek motor performansa destek amacıyla yaratıcı drama uygulamalarından yararlanmışlardır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerle yapılan uygulamalar sosyal becerileri, toplumsal yaşam becerileri, dil becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Batubara & Maniam (2019) müzikal dramanın bu yetersizlik grubundaki çocukların duygusal ve fiziksel sağlıklarını desteklediğini saptamıştır. Araştırmalarda sosyal beceri öğretimi yoğun olarak ele alınmıştır.

Tipik gelişen akranlar erken çocukluk dönemde ve ilerleyen dönemlerde birçok beceriyi kolaylıkla, kendiliğinden öğrenebilmektedir. Ancak zihinsel yetersizliği olan çocukların sosyal beceri yanı sıra birçok alandaki beceriyi öğrenebilmesi için desteklenmeye gereksinimleri vardır. Bu çocuklara özel eğitimdeki öğretim yöntemleri ile doğrudan öğretim yöntemi, yanlışsız öğretim yöntemleri vb. öğretimler yapılabilir. Drama sürecinde özel gereksinimli çocuklar sosyalizasyon içinde iletişim ve etkileşimle taklit, birlikte hareket etme, iş birliği, yardımlaşma becerileri gibi sosyal becerileri kolaylıkla öğrenebilmektedirler.

Zihinsel yetersizliği olan çocukların sorun yaşadıkları bir alan da dil gelişimi alanıdır. Bu bağlamdaki (Dibek, 2003; Akdenizli, 2016; Batubara & Maniam, 2019) araştırmalar yaratıcı drama yöntemiyle zihinsel yetersizliği olan çocukların dil becerilerini geliştirmeyi amaçlayan ve başarılı sonuçlar elde eden araştırmalar olmuşlardır.

İşitme yetersizliği olan bireylerle yapılan çalışmalarda (Önalın-Akırat, 2004; Arbay, 2009; Faramarzi, Reza-Moradi & Motamedi, 2015) sosyal beceri ve sosyal uyumu geliştirmek

hedeflenmiştir. Glayds (2014), farklı olarak anlama ve yazma becerileri geliştirmek için drama ve spesifik etkinliklerin üretilmesini içeren hikâye kitaplarından yararlanarak bu çocukların okuma-yazma becerilerinin geliştiğini gözlemiştir.

İşitme yetersizliği olan bireylerle yapılan araştırmalarda zihin yetersizliği olan bireylerde olduğu gibi sosyal beceri ve uyumu geliştirmeye yöneliktir.

Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarla yapılan çalışmalar (Corbett ve ark., 2010; Kempe & Tissot, 2012; Yıldırım-Doğru, 2017; Byers Van Volkenburg, 2019; Sevgi-İçyüz, 2019)'da da yaratıcı drama çalışmalarının odağında sosyal becerileri geliştirmek yer almaktadır. Bu çocuklarda göz kontağı kurma, sosyal iletişim ve etkileşimde sorunlar, rutinlerin dışında çıkamama, tekrarlayan stereotipik hareketler gözlenmektedir. Bu bağlamda, bu çocuklara Byers Van Volkenburg (2019)'un belirttiği gibi yaratıcı drama uygulamaları yoğun iletişim ve etkileşim içermesi nedeniyle uygun bir uygulama ortamı sunmakta, onlara en uygun uygulama olmaktadır. Trowsdale & Hayhow (2013) öğrenme güçlüğü olan bireylerde tiyatro tabanlı etkinliklerin etkili olduğunu saptamış ve aynı programı otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara da önermişlerdir.

Öğrenme güçlüğü olan bireylerle yapılan çalışmalarda; Trowsdale & Hayhow (2013); yaratıcı dramanın bu çocukların sosyalizasyonunun yanı sıra öğrenme ve başarılarını artırdığını; benzer şekilde farklı sosyal becerilerde Baysan, (2014) ve Arslan-Soyaltın, (2019) 'ın araştırmalarında yaratıcı drama uygulamalarının etkili olduğu saptanmıştır.

Disleksili çocukların okuma-yazma etkinliklerinde yaratıcı drama yönteminin etkili olduğu, kalıcılık sağladığı; çocukların endişelerini azaltarak, keyif alarak öğrendikleri; bu durumun onlarda özgüven ve iş birliği becerilerini artırdığı; Topalca, (2019) ve Çolak, (2019)'ın araştırmalarının bulgularında görülmektedir. Öğrenme güçlüğü olan çocuklarda çabuk sıkılma, dikkat sorunu gözlenmektedir. Yaratıcı drama uygulamaları keyifli bir öğrenme

yaşantısı sunarak bu çocukların sıkılmadan, dikkatlerini odaklayarak öğrenme yaşantısı deneyimlerine ve başarıyı yakalamalarına neden olmuş olabilir.

Görme yetersizliği olan bireylerle yapılan üç araştırmaya rastlanmıştır. Park (1988) görme yetersizliği ve öğrenme güçlüğü olan öğrencilerle edebiyat ürünlerini kullanarak, duyu geliştiren etkinliklerle iletişimlerini artırmış, Peter (2009), Park (1998)'in çalışmasına benzer yaratıcı drama tekniklerini kullanarak bu bireylerde duyu kullanımını artırmıştır. Fernandez ve ark. (2014) aktif öğrenme ve yaratıcı drama teknikleriyle bu öğrencilerin duyu kullanımlarını ve öğrenmeye karşı ilgi ve farkındalıklarını artırmıştır.

Görme yetersizliği olan çocuklar, aileleri tarafından çok fazla korunmakta, görme yetersizliklerinden dolayı birçok gelişim alanlarında akranlarının gerisinde gelişim göstermekte, gelişimlerinde gecikmeler gözlenmektedir. Bu çocuklarda duyularını geliştirici dokunma, kulak-el eşgüdümü, yönleri tanıma, bağımsız hareket eğitimi vb. eğitimleri verilmektedir. Park (1998) ve Peter (2009) yaratıcı drama uygulamalarında duyu-odaklı sonuçlar elde etmişlerdir. Peter (2009) aynı zamanda projesi kapsamındaki çalıştaylarla, özel gereksinimli bireylere karşı farkındalık yaratmıştır.

Fiziksel yetersizliği olan bireylerde yaratıcı drama uygulamaları sonucunda hastalığı kabul etme, uygun özbakım sorumluluğu alma, başkalarıyla sorunlarını paylaşabilme (Basso & Pelech, 2008); becerileri gelişmiş; aynı zamanda deneyim kazanma, sanata, kültüre olumlu tutum ve kişilik gelişimine katkı (Krajnc-Joldikj, 2008) kaydedilmiştir.

Duyu ve davranış bozukluğu olan çocuklara yönelik üç yaratıcı drama araştırmasına ulaşılmıştır. Bu araştırmalardan ikisi karma yöntemle, biri nicel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Freeman, Sullivan & Fulton (2003) ve Çalışkan-Çoban (2007)'in amacı bu çocuklarda sosyal becerileri geliştirme, olumlu benlik kazanımı amaçlarına yöneliktir.

Bu araştırmacıların yanı sıra Boran (2010)'ın suça itilme riski taşıyan çocuklarla gerçekleştirdiği yaratıcı drama uygulamaları bir önleme programı görevi görmektedir. Çocuk

ve ergenlerin sosyal becerileri gelişip, olumlu benlik algısına sahip olduklarında, diğer gelişim alanları da otomatik olarak etkilenip; toplumsal çevreye daha rahat katılmakta ve sosyal uyumları kolaylaşmaktadır.

Lashua, Widmer & Munson (2000) evlat edinilmiş, istismar mağduru ve problem davranışları olan, yetersizliğe sahip çocuklar ve aileleriyle araştırmalarını gerçekleştirmişlerdir. İstismar ve ihmal mağduru çocuklar gün geçtikçe artmaktadır. Aynı zamanda göçler, savaşlar, sosyal nedenlerden dolayı pek çok çocuk ailesinden ayrılmaktadır. Bu çocuklar için de yaratıcı dramının terapi etkisi göze çarpmaktadır.

Üstün zekalı ve üstün yetenekli bireylerle yapılan yaratıcı drama uygulamalarına ilişkin dört araştırmaya rastlanmıştır.

Mathews & Kitchen (2007)'ın araştırmalarında bu çocukların öğretmenleri yaratıcı dramayı farklı bir öğrenme yöntem ve fırsatı olarak gördüklerini bu çocukların uygulamalarla daha kendilerine özgü olabileceklerini, benmerkezcilik, ön yargı, yanlış kanı, aşırı gururdan kurtulup kendilerini gerçekleştirebileceklerini savunmuşlardır. Türkiye'de gerçekleştirilen üç araştırmada araştırmacılar yaratıcı dramayı; ahlaki yargıların gelişiminde (Bencik-Kangal, 2010); girişimcilik becerisinde (Akbayrak, 2019) ve Türkçe dersinde masalların drama yöntemiyle anlatılmasında (Tanrıkulu & Yoğurtçu, 2018) kullanmışlardır.

Yaratıcı drama hakkında öğretmen adayları, öğretmenlerin görüş, tutum ve önerilerinin pozitif yönde olduğu ancak Eratay (2016) araştırmasında özel eğitim alanındaki öğretmenlerin okul çalışmalarında dramaya yer vermemeleri, yeterince bilgi sahibi olmamaları düşündürücüdür. Tüm yetersizlik gruplarında çok sayıda yararı olan ve Türkiye'de yaklaşık 40 yıllık geçmişi olan bu yöntem özel eğitimdeki öğretmenler tarafından kullanılmamaktadır. Yılmaz (2018) özel eğitim öğretmenlerinin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin temel becerilerini geliştirmede bu yöntemin kullanılabilir, etkili bir yöntem olduğu görüşünde

olduklarını belirlemiştir. Bu bağlamda Eratay (2016) ve Yılmaz (2018)'in bulguları kısmen birbirini destekler niteliktedir.

Öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilen araştırmalarda Eratay (2005) drama dersinin dersi alan öğrencilerin empatik beceri düzeylerinde anlamlı farklılığa neden olmadığını belirlemiştir. Eratay (2006), özel eğitim dördüncü sınıf öğretmen adaylarının dramaya ilişkin görüşlerini aldığı çalışmasında adayların stajda pek çok derste dramayı kullandıklarını ve ileriki öğretmenlik yaşamlarında kesinlikle dramayı bir yöntem olarak kullanacaklarını belirlemiştir.

Özel eğitim öğretmen adayları yaratıcılık için okulda drama sınıfı olması ve yaratıcı drama dersinin zorunlu olması gerektiğini (Eratay, 2007) müzede drama deneyimlerinde ise; müzede drama çalışmasının yaratıcılıklarını artırdığını belirtmişlerdir (Eratay, 2009).

Samsunlu (2015), özel eğitim dersini yaratıcı drama yöntemi ile çekici hale getirerek; özel eğitim alanına kaynaştırmaya yönelik bir farkındalık sağlamış, okul öncesi öğretmen adayları ile daha zevkli, verimli bir öğrenme ortamı oluşturmuştur.

Eratay (2012)'in özel eğitim bölümü öğrencileri ve erasmus öğrencileri ile gerçekleştirdiği özel eğitimde drama dersinde de başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

Öğretmen adayları yaratıcı drama dersinden keyif olmakta, dersler sırasında bu yöntemi derslerinde uygulayabileceği kadar öğrenebilmekte ve drama yöntemini alternatif bir öğretim yöntemi olarak kabul etmektedir.

Ancak araştırma sonucunda YÖK Ulusal Tez Merkezi'ndeki 932 drama konulu lisansüstü tezlerden yalnızca 19'u özel eğitimde yaratıcı drama konuludur. Tarama motorlarında dâhil edilme kriterlerine göre 39 makaleye ulaşılmıştır. Makale ve tezler toplamı 58 araştırmaya rastlanmıştır. Türkiye'deki bu konudaki makale ve bildiriler de sınırlılıklar göze çarpmaktadır.

Geçen 40 yıllık süreçte özel eğitim alanı çok yönlü bir gelişme göstermiştir. Bir özel eğitim eğitimcisinin, özel eğitimde drama yapabilmesi için hem drama alanına hem de özel

alanına hâkim olması gerekmektedir. Drama liderlik programının uzun soluklu olması ve yaratıcı dramanın özel eğitimde bilimsel dayanaklı uygulamalar arasında yer almaması da bu araştırmalara sınırlılık getirmektedir. Bununla birlikte yapılan analizler sonucunda özel eğitimde yaratıcı drama uygulamalarının etkileri olumlu yöndedir. Bu umut verici bir gelişimdir.

4.1. Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1) Araştırma 1993-2020 yılları arasındaki araştırmalarla sınırlıdır. Kategorilere ayrılan tablolarda araştırmacı/lar, araştırmanın yılı, yöntemi, araştırmanın sonuçları bakımından özetlenerek verilmiştir.
- 2) Taramalar genel olarak incelendiğinde zaman aralığı olarak 1993-2020 yılı zaman aralığı, 27 yıllık sürecin yeterli olacağı, 30 yıl ve öncesi verilerde veri eskimesi olacağı düşünüldüğünden araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu durum da araştırmanın sınırlılıklarındandır.
- 3) Araştırmada eğitim araştırmalarının yoğunlukta olduğu veri tabanları incelenmiştir. Araştırma belli tarama motorlarıyla sınırlıdır.
- 4) Dünyadaki tez ve araştırma kitaplarındaki çalışmalar kapsam dışı bırakılmıştır.

4.2. Sonuç ve Öneriler

1993-2020 yılları arasındaki özel eğitimde yaratıcı drama çalışmalarının incelendiği araştırma sonuçlarında toplam 58 araştırmaya rastlanmıştır. Türkiye’de konuyla ilgili 19 tez ve 3 projeye rastlanmıştır. 58 çalışmanın büyük bir çoğunluğunda özel gereksinimli bireylere farklı sosyal beceriler kazandırmak amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra yaratıcı drama ile okuma-yazma, girişimcilik, ahlaki yargı, empati, dil becerilerini artırmaya yönelik araştırmalar da gerçekleştirilmiştir. Yaratıcı drama uygulamalarının özel gereksinimli bireyler için uygun bir yöntem olduğu, bu bireylerin tüm gelişim alanları üzerinde olumlu etkileri olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yapılan ikinci bir taramada, Google Academic Scholar motorunda “özel eğitimde meta-analiz araştırmaları” anahtar cümlesiyle gerçekleştirilen taramada ise belli makaleler elendikten sonra; özel eğitimde doküman incelemesi, meta-analiz, özel eğitimin farklı konularındaki taramalar sonucu değerlendirmelerin yer aldığı 68 makaleye ulaşılmıştır. Ancak bu makalelerde özel eğitimde yaratıcı drama araştırmalarının değerlendirildiği bir araştırmaya rastlanmamıştır.

4.3. Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Dünya’daki tezler ve kitap bölümlerindeki ilgili araştırmalar daha geniş tarama ile detaylandırılabilir.
- Meta analiz çalışması yapılabilir.
- Nicel veriler toplanıp sayılarla tablolaştırılarak verilebilir.

4.4. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler:

- Çok az çalışılan (görme, işitme, duyu ve davranış bozuklukları olan vb.) yetersizlik gruplarına yönelik yaratıcı drama uygulamalarına yer verilebilir.
- Yaratıcı drama yöntemi ile ve özel eğitimdeki farklı bir yöntemle öğretimi karşılaştıran bir araştırma planlanabilir.
- Eylem araştırması, karma yöntemle harmanlanan dramanın farklı alanlarındaki etkilerine yönelik araştırmalar planlanabilir.
- Drama lideri eğitmenliği programları yaygınlaştırılabilir.
- Drama dersi zorunlu ders olabilir.
- Yaratıcı drama konusundaki yayınların yaygınlaşması, özel eğitim programlarında drama dersinin zorunlu ders olarak yer alması, özel eğitim öğretmen adaylarının ve bu konuda çalışan profesyonellerin daha fazla bu alana yönelmelerini sağlayabilir.
- Özel eğitim alanında çalışan sınıf öğretmenleri, branş öğretmenleri, okul yöneticileri, beden eğitimi öğretmenleri, okul öncesi öğretmenlerine özel eğitimde yaratıcı dramayı nasıl uygulayabileceklerine ilişkin eğitimler verilebilir. Lisansüstü

tez çalışmalarında tez çalışmalarında yüksek lisans ve doktora öğrencileri özel eğitimde yaratıcı drama çalışmalarına yönlendirilebilir.

KAYNAKLAR

- Acar, Ç. & Diken, H.İ. (2012). Otistik bozukluk gösteren çocuklara video model öğretim uygulamalarıyla yapılan çalışmaların incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4). 2719-2738.
- Adıgüzel, Ö. (2020). *Eğitimde yaratıcı drama*. (6. Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Akbayrak, K. (2019). *Özel yetenekli ilkokul 4. sınıf öğrencilerine yaratıcı drama yöntemiyle girişimcilik becerisi kazandırılması üzerine bir eylem araştırması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Akçadağ, T. (2012). Teacher's expectations from in-service training and the Project "No limit to teach(er)". *Eurasian Journal of Educational Research*, 48, 193-212.
- Akdemir, H. & Karakuş, M. (2016). Yaratıcı drama yönteminin akademik başarı üzerine etkisi: Bir meta-analiz çalışması. *International Journal of Active Learning (IJAL)*, 1(2).
- Akdenizli, C. (2015). *Yaratıcı dramanın, zihinsel yetersizliği olan bireylerin toplumsal yaşam becerileri ve alıcı dil gelişimi üzerindeki etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Aldemir-Fırat, Ö. & Ergenekon, Y. (2018). Personel eğitimi alan uygulamacıların gelişimsel yetersizliği olan okulöncesi çocuklara sunduğu gömülü öğretimle ilgili araştırmaların incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(4). 63-87. DOI:<https://doi.org/10.15345/iojes.2018.04.004>
- Arbay, B. (2009). *Yaratıcı drama yöntemi ile işitme engelli çocuklarda sosyal beceri geliştirme*. Özel Doğanç Yaratıcı Drama Liderliği/Eğitmenliği Bitirme Projesi.

- Arslan, A. (2019). *Zihinsel engelli bireylerde rekreatif etkinliklerden dramanın sosyal ve motor beceri gelişimine etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Arslan-Soyaltın, Ş. (2017). *Yaratıcı drama yöntemi ile hazırlanan öğretim programının hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri üzerindeki etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Arslan-Soyaltın, Ş. (2019). *Yaratıcı drama yöntemi ile hazırlanan programın özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin iletişim başlatma ve grupla işbirliği yapma becerilerine etkisi*. Özel Doğaç Yaratıcı Drama Eğitimliği/Liderliği Bitirme Projesi.
- Aslan, C. & Karasu, N. (2018). Sabit bekleme süreli öğretimle gerçekleştirilen çalışmaların etkililiğinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 18(1). 21-40.
- Aslan, C. & Özkubat, U. (2019). Ulusal özel eğitim kongreleri bildirilerindeki araştırma eğilimleri: Bir içerik analizi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(2). 535-554.
- Avcıoğlu, H. (2012). Zihinsel yetersizliği olan çocuklara sosyal beceri kazandırmada işbirliğine dayalı öğrenme ve drama yöntemlerinin etkililiği. *Eğitim ve Bilim*, 37(163). 110-125.
- Aydın, O. & Tekin-İftar, E. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere matematik becerilerinin öğretimi: Tek-denekli araştırmalarda betimsel ve meta-analiz. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(2). 383-426. DOI:10.21565/ozelegitimdergisi.521232
- Ayvaz-Öztürk, S. (2020). Kaynaştırma eğitimine ilişkin sosyal bilgiler alanında yapılan çalışmaların incelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 3(1). 70-89.

- Bakkaloğlu, H., Yılmaz, B., Altun-Könez, N. & Yalçın, G. (2018). Türkiye’de okul öncesi kaynaştırma konusunda yapılan araştırmalar bize neler söylüyor? *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1). 119-150. DOI:10.17679/inuefd.302031
- Basso, R. & Pelech, W. (2008). Creative arts in a children’s cystic fibrosis continuing care program: a Canadian case study. *The International Journal of Learning*, 15(5). 219-224.
- Başaran, M. & Güleriyüz, H. (2020). Okul öncesi eğitimde kaynaştırma ile ilgili lisansüstü tezlerin yöntem açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 13(74). 340-347.
- Batdı, V. (2020). Yaratıcı dramının mini meta-tematik analizi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 15 (Özel Sayı). 45-60. DOI:10.21612/yader.2020.033
- Batubara, J. & Maniam, S. (1997). Enhancing creativity through musical drama for children with special needs. *Musical Education*. 2587-6341. 166-177. DOI: 10.17674/1997-0854.2019.2.166-177
- Baysan, S. (2014). *Yaratıcı drama yöntemi ile özel öğrenme güçlüğü olan çocuklarda sosyal beceri geliştirme*. Özel Doğaç Yaratıcı Drama Liderliği/Eğitmenliği Bitirme Projesi.
- Bencik-Kangal, S. (2010). *Normal ve üstün yetenekli çocukların ahlaki yargılarının karşılaştırılması ve yaratıcı drama programının çocukların ahlaki yargılarına etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Boran, E. (2010). *Risk gruplarıyla sosyal alanda yaratıcı drama çalışmalarının etkileri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Bulut, S. & Karaman, H.B. (2018). Engelli bireylerin cinsel, fiziksel ve duygusal istismarı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(2). 277-301. DOI:10.21565/ozelegitimdergisi.382961

- Byers Van Volkenburg, J. (2015). Reaching children with autism spectrum disorders using creative dramatics: the building blocks model. *Dimensions of Early Childhood*, 43(2). 13-20.
- Calp, Ş. & Seçgin, M.G. (2019). Türkiye’de yaratıcı drama alanında yapılmış tezlere yönelik betimsel bir analiz. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 23(2).
- Corbett et all. (2011). Brief report: Theatre as therapy for children with autism. *Journal of Autism & Developmental Disorders*. 41.505-511. DOI 10.1007/s10803-010-1064-1
- Crimmens, P. (2006). *Drama therapy and story making in special education*. Jessica Kinsley Publishers.
- Çalışkan-Çoban, E. (2007). *Sosyal beceri sorunu olan öğrenciler ve annelerine uygulanan yaratıcı drama etkinlikleri programının öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin gelişimi üzerindeki etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Çay, E. & Bozak, B. (2020). Bilimsel dayanaklı uygulamalardan video ipucu yönteminin özel eğitimde kullanımına yönelik bir betimsel analiz çalışması. *Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute*, 23(43). 31-62. DOI:<https://doi.org/10.31795/baunsobed.7180>
- Çolak, Y. (2019). *Disleksi teşhisi konmuş öğrencilere drama ile okuma yazma öğretimi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Davis, S. & Dolan, K. (2016). Contagious learning: drama, experience and perezhivanie. *International Research in Early Childhood Education*, 7(1). 50-67.
- Deniz, E. & Çoban, A. (2019). Kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(70). 73-761. DOI:10.17755/esosder.448379
- Dibek, E. (2003). *7-11 yaş öğretilbilir zihinsel engelli çocuklarda eğitimci dramının kelime kazanımına etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.

- Dimitrova, P.Z. (2017). The effect of music in dance and drama for the integration of children with special educational needs. *Social Sciences, Art & Culture*, 3, 266-271.
- Edmiston, B. (2007). Mission to mars: Using drama to make a more inclusive classroom for literacy learning. *Language Arts*, 84(4).337-346.
- Eldeniz-Çetin, M. & Avcıoğlu, H. (2010). Investigation of the effectiveness of social skills training program prepared through drama technique for mentally disabled students. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2(3).792-817.
- Eldeniz-Çetin, M., Çay, E. & Bozak, B. (2020). Çoklu yetersizliği olan bireylerle yapılmış tek denekli araştırmaların incelenmesi: Sistematiik derleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(2). 357-381. DOI:10.21565/ozelegitimdergisi.521556
- Eratay, E. (2005, Haziran). *İlköğretimde drama dersinin özel eğitim bölümü öğrencilerinin empatik becerilerine etkisinin incelenmesi*. Türkiye 7. Drama Liderleri Buluşması ve Ulusal Drama Semineri. Ankara. *Dramada arayışlar*. 81-89.
- Eratay, E. (2006, Haziran). *Özel eğitim bölümü öğretmen adaylarının dramayı kullanmaya ilişkin görüşleri*. Türkiye 8. Drama Liderleri Buluşması ve Ulusal Drama Semineri. Haziran, İzmir. *Drama ve tiyatro*. 85-95.
- Eratay, E. (2007,Haziran). *Özel eğitim öğretmen adaylarına göre yaratıcı okul*. Türkiye 9. Drama Liderleri Buluşması ve Ulusal Drama Semineri. Haziran, Bolu. *Drama kavramları*. 25-35.
- Eratay, E. (2009). *Özel eğitim öğretmen adayları,,yla drama çalışmalarının değerlendirilmesi*. Oluşum Drama Enstitüsü. Drama Liderlik Programı Bitirme Projesi.
- Eratay, E. (2012). *Özel eğitimde drama dersinin değerlendirilmesi (Bir eylem araştırması örneği)*. *International Journal of New Trends in Arts, Sport & Science Education*, 1(3). 97-110.

- Eratay, E. (2016). Özel eğitim öğretmenlerinin dramaya ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(İpekyolu Özel Sayı), 2239-2254.
- Ergenekon, Y. & Çolak, A. (2019). Bağımsız yaşama güvenli bir adım: Gelişimsel yetersizliği olan bireyler için güvenlik becerileri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 295-320. DOI:10.23863/kalem.2019.128
- Faramarzi, S., Reza-Moradi, R.M. & Motamedi, B. (2015). Effectiveness of psychodrama with pantomime on the social adjustment of deaf female students. *Audiol*, 23(6), 85-91.
- Fernandez, A.O.D.Z. ve ark. (2014). The role of meaningful interaction of drama techniques in the education of students with visual impairment at UACH. *Colombian Applied Linguistics Journal*, 16(2), 261-276. DOI:http://dx.doi.org/10.14483/udistrital.jour.calj.2014.2.a.08
- Filiz, T. (2021). Matematik öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilere yönelik öğretimsel müdahalelerin öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Erken Görünüm. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.713496>
- Freeman, G.D., Sullivan, K. & Fulton, C.R. (2003). Effect of creative drama on self-concept, social skills, and problem behaviour. *Journal of Educational Research*, 96(3), 131-139.
- Genç-Tosun, D. & Kurt, O. (2017). Otizmli bireylerin kullandığı yeni nesil konuşma üreten cihazlara ilişkin araştırmaların incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(1), 125-147. DOI:10.21565/ozelegitimdergisi.277442
- George, N.J. (2000). Beneficial use of dramatics in the classroom. *New England Reading Association Journal*. 36(2).

- Glayds, B.B. (2014). Enhancing literacy skills of students with congenital and profound hearing impairment in Nigeria using Babudoh's comprehension therapy. *Journal of International Association of Special Education*, 15(1). 48-57.
- Görgün, B. & Melekoğlu, M.A. (2019). Türkiye'de özel öğrenme güçlüğü alanında yapılan çalışmaların incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 9(1), 83-106. DOI:10.19126/süje.456198
- Güçin, G. & Oruç, Ş. (2015). Türkiye'de üstün yetenekliler ve üstün zekalılar alanında yapılmış akademik çalışmaların çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 113-135. DOI:http://dx.doi.org/10.17984/adyuebd.05095
- Güngörmüş-Özkardeş, O. (2013). Türkiye'de özel öğrenme güçlüğüne ilişkin yapılan araştırmaların betimsel analizi. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 30(2). 123-153.
- Gürgür, H. & Hasanoğlu-Yazçayır, G. (2019). Türkiye'de kaynaştırma eğitimine yönelik öğretmenlerin görüşlerine odaklanılmış lisansüstü eğitim tezlerinin sentezlenmesi: Meta-etnografik bir çalışma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi-ENAD*, 7(2), 845-872. DOI:10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.16m
- İpek, A. (1998). *Eğitimde dramanın zihinsel engelli çocukların sosyal gelişimleri üzerine etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi
- Kadioğlu Ateş, H. & Mazi, M.G. (2017). Türkiye'de üstün yetenekliler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlere genel bir bakış. *Üstün Zekalılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*, 4(3), 33-57.
- Kale, M., Nur, İ. & Kara, İ. (2017). Okul öncesinde kaynaştırma eğitimi üzerine bir çalışma. Tezlerde sunulan önerilerin uygulamalara yansımaları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 220-234. DOI:10.17979/inuefd.306517

- Kanlı, E. (2011). Üstün zekalı ve yeteneklilerin alan eğitiminde hızlandırma. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 85-104.
- Karaer, G. & Melekoğlu, M.A. (2020). Özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilere fen bilimleri öğretimi üzerine yapılan çalışmaların incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(4), 789-818. DOI:10.21565/ozelegitimdergisi.532903
- Karasu, N. (2009). Otizmden etkilenmiş bireylerde sosyal ve iletişim becerilerini artıran yöntemlerin delile dayalı yöntem olarak belirlenmesi: Bir meta-analiz örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 713-739.
- Karatay, N. & Ünal, E. (2020). Türkiye’de disleksi alanında yapılan çalışmaların incelenmesi. *Uluslararası sosyal bilimler kongresi. 15-18 Ekim 2020. Bildiri tam metinleri kongre e-kitabı*, 150-171.
- Kaya, D. & Eratay, E. (2009). Yetişkin zihin engelli bireylerin sosyal becerilerinin gelişiminde yaratıcı drama yönteminin etkililiği. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 4(8), 53-75.
- Kempe, A. & Tissot, C. (2012). The use of drama to teach social skills in a special school setting for students with autism. *British Journal of Learning Support*, 27(3), 97-102.
- Keşaplı, G. (2019). Yaratıcı dramayla planlanmış Türkçe eğitimi ve öğretimi alanındaki lisansüstü çalışmalara genel bir bakış. *Avrasya Dil Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 77-94.
- Kılınç, S. ve ark. (2017). Expanding opportunities to learn to support inclusive education through drama-enhanced literacy practices. *British Journal of Special Education*. 44(4). 431-447. DOI: 10.1111/1467-8578.12186
- Kıvanç-Erdoğan, F. & Baş, S. (2018). Özel gereksinimli birey farkındalığının 4-6 yaş çocuklarına kazandırılması. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 13(1).

- Kizir, M. (2021). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin iletişim becerilerinin öğretiminde uzaktan aile eğitim uygulamaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 22(1), 253-261. DOI:10.21565/ozelegitimdergisi.554714
- Krajnc-Joldikj, S. (2008). Physical disability and drama activity. *Journal of Special Education and Rehabilitation*, 1-2, 86-92.
- Lashua, B.D., Widmer, M.A. & Munson, W.W. (2000). Some well-deserved. *P&R.*, May, 56-63.
- Malley, S.M. & Silverstein, L.B. (2014). Examining the intersection of arts education and special education. *Arts Education Policy Review*, 115, 39-43. DOI: 10.1080/10632913.2014.883894
- Matthews, D. & Kitchen, J. (2007). Allowing idiosyncratic learners to thrive: policy implications of a study of school-within-a-school gifted programs. *Journal of School Choice*, 1(4), 27-52. DOI:10.1080/15582150802098647
- Mehta-Diston, P. (2018). The impact of drama on students with learning difficulties, career choices in a special school. *Support for Learning*, 33(3), 303-322. DOI: 10.1111/1467-9604.12220
- Odluyurt, S. & Şentürk, M. (2018). Gelişimsel yetersizliği olan bireylerde eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemiyle Türkiye’de yapılan çalışmaların incelenmesi. *İlköğretim Online*, 17(3), 1417-1443. DOI:10.1705/ilkonline.2018.466362
- Oğuz, B. (2021). Özel yetenekli öğrencilere anadili öğretimi konulu çalışmaların (2017-2020) eğilimleri üzerine bir inceleme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(1), 330-348.
- Önalın-Akfırat, F. (2004). *Yaratıcı dramının işitme engellilerin sosyal becerilerinin gelişimine etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi.

- Önemli, M., Totan, T. & Abbasov, A. (2015). Yaratıcı drama eğitiminin özel gereksinimi olan çocukların sosyal beceri alanlarından konuşma ve ilişki kurma becerileri gelişimine katkısı. *Asian Journal of Instruction*, 3(1), 50-65.
- Özbey, Ö.F. (2017). *Türkiye’de drama yöntemi ile yapılan çalışmaların etkililiğinin incelenmesi: Bir meta-analiz çalışması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Özkubat, U., Karabulut, A. & Akçayır, İ. (2020). Şemalarla matematik problemi çözme: Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerle yürütülen şema temelli öğretim araştırmalarının incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 327-342. DOI:10.7822/omuefd.7744137
- Park, K. (1998). Focus on practice: Dicken’s for all: inclusive approaches to literature and communication with people with severe profound learning disabilities. *British Journal of Special Education*, 25(3), 114-118.
- Peter, M. (2009). Drama: narrative pedagogy and socially challenged children. *British Journal of Special Education*, 36(1), 9-17.
- Roy, B. (2007). How community theatre can enrich the life of a person with special needs. *EP Magazine, December*, 32-33.
- Sağlam, T. (2007). *Kendi oyununu kendin yap. Dramadan tiyatroya. Öğretmenler için tiyatro el kitabı*. Deniz Kitapevi.
- Samsunlu, Ö. (2015). *Özel eğitim dersinde yaratıcı drama yöntemi kullanılmasıın öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşlerine etkisi ve bu yöntemin uygulanabilirliğine ilişkin öğretmen aday görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi.
- San, İ. (2006). *Yaratıcı dramının eğitsel boyutları. Eğitsel yaratıcı drama nedir? Ne değildir? Yaratıcı drama. 1985-1988 yazılar* (Ed. Adıgüzel, Ö). Natürel Yayıncılık, 113-123.

- Sazak, E., Bozak, B., Çay, E. & Deli Mehmet-Dada, Ş. (2020). Erken çocukluk özel eğitimine yönelik Türkiye’de gerçekleştirilmiş tek denekli araştırmaların gözden geçirilmesi. *Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 4(6), 1-25. DOI:10.29228/sbe.39944
- Sevgi-İçyüz, B. (2019). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sosyal becerilerinin gelişiminde yaratıcı drama yönteminin etkililiğinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Sönmez, M. & Diken, H.İ. (2010). Problem davranışların azaltılmasında işlevsel iletişim öğretiminin etkililiği: Betimsel ve meta-analiz çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 11(1), 1-16.
- Sönmez, N. & Özcan, B. (2020). Türkiye’de ilkokulda kaynaştırma eğitimiyle ilgili yapılan lisansüstü tezlerin betimsel incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 34(1), 1-27. DOI:10.3308/26674874.2020341121
- Sözbilir, M., Gül, Ş., Okçu, B., Yazcıcı, F., Kızılaslan, A., Zorluoğlu, S.L. & Atila, G. (2015). Görme yetersizliği olan öğrencilere yönelik fen eğitimi araştırmalarında eğilimler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 218-241.
- Stanton, K., Cawthon, S. & Dawson, K. (2018). Self-efficacy, teacher concerns, and levels of implementation among teachers participating in drama-based instruction professional development. *Teacher Development*, 22(1), 51-77. <https://doi.org/10.1080/13664530.2017.1308430>
- Şahin, S., Şahin, E.S., Öz, N.S., Atav, P.Ü. & Kıvanç, R. (2019). Pediatrik yeme ve yutma bozukluğu ve beslenme alışkanlığında aile rolünün etkisinin meta-analiz yöntemiyle incelenmesi. *H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(2), 200-214. DOI:10.21020/husbfd.529292

- Tanrikulu, F. & Yoğurtçu, M. (2018). Özel yetenekli öğrencilerin eğitiminde masalları drama yöntemiyle işlemenin Türkçe dersine etkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2572-2590.
- Tavil, Y.Z. & Karasu, N. (2013). Aile eğitim çalışmaları. Bir gözden geçirme ve meta-analiz örneği. *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 85-95.
- Taylor, J. (2011). Occupational therapy discovers special gifts. A therapeutic creative drama program. *The Communique' Illinois Occupational Therapy Association*, June-July(3).
- Tekin-İftar, E. & Kırcaali-İftar, G. (2012). *Özel eğitimde yanlışsız öğretim yöntemleri*. (1. Baskı). Vize Yayıncılık.
- Topalca, S. (2019). *Drama yönteminin dislekside sesbilgisel farkındalık becerisine etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi .
- Toper-Korkmaz, Ö. & Diken, H.İ. (2010). Stereotipik davranışların azaltılmasında kullanılan yöntemlerin etkililiği: Betimsel ve meta analizi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 11(2), 1-12.
- Tosun-Sümer, E. & Güven, M. (2018). Okul psikolojik danışmanlarıyla ilgili lisansüstü tezler üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60), 794-801. <http://dxdoi.org/10.17719/jisr.2018.2833>
- Trowsdale, J. & Hayhow, R. (2013). Can mimetics, a theatre-based practice, open possibilities for young people with learning disabilities? A capability approach. *British Journal of Special Education*, 40(2), 71-79. DOI: 10.1111/1467-8578.12019
- Türker, Ç., Şen, S.G. & Sazak, E. (2020). Otizmlı çocukların sosyal becerilerini geliştirmede uygulanan müdahalelerin etkililiği: Bir derleme çalışması. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 28-45.
- Uysal-Özaslan, T. & Bilaç, Ö. (2015). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri/Child Psychiatry-Special Topics*, 1(1), 1-5.

- Ülke-Kürkçüoğlu, B. & Saral, D. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinin öğretiminde ipucunun giderek artırılması: Sistematik bir derleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, Erken Görünüm*, 1-30.
- Üstündağ, T. (2004). *Yaratıcı drama öğretmenimin günlüğü*. (6. Basım). Pegem A Yayınları.
- Wright, C. (2008). Big friendly-fun. *The Times Educational Supplement*, 48, 17-26.
- Yassıbaş, U., Şahin, C.H., Çolak, A. & Toprak, Ö.F. (2019). Çocukları otizm spektrum bozukluğu olan ailelerin yaşam deneyimlerine yönelik yapılan çalışmaların incelenmesi: Meta-sentez çalışması. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi. ENAD*, 7(1).
- Yayla-Eskici, G. & Özsevgeç, T. (2019). Yaşam becerileri ile ilgili çalışmaların tematik içerik analizi: Bir meta-sentez çalışması. *International e-Journal of Educational Studies*, 3(5), 1-15 DOI:10.31458/iejes.421255
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Matbaacılık.
- Yıldırım, İ. & Aydın, N. (2019). Liselerde istenmeyen öğrenci davranışlarını konu edinen çalışmaların meta sentez yöntemiyle incelenmesi. *Elementary Education Online*, 18(4), 1574-1608. DOI:10.17051/ilkonline.2019.632526
- Yıldırım-Doğru, S.S. (2017). The effect of creative drama on pre-teaching skills and social communication behaviors of children with autism. *Studies on Ethno-Medicine*, 9(2),181-189. <https://doi.org/10.1080/09735070.2015.11905433>
- Yıldız, H. (2019). *Yaratıcı drama yöntemiyle verilen eğitimin 5-6 yaş çocukların farklılıklara saygı kazanımına etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Yılmaz, G. (2018). *Zihin engelli öğrencilerin temel becerilerinin geliştirilmesinde drama ile öğretimin uygulanabilirliğinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Yücesoy-Özkan, Ş. & Sönmez-Kartal, M. (2011). Yetersizliği olan bireylerle yapılmış ve kendini yönetme stratejilerinin kullanıldığı tek denekli araştırmaların incelenmesi. Bir meta-analiz çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11(2)*, 795-821.

EXTENDED ABSTRACT

Creative drama activities are becoming widespread worldwide. Drama applications, Starting with reenactment-oriented activities in the 1980s, drama activities in Turkey are used in special needs education. This study aims to examine the drama activities used in special education in Turkey and the world between years 1993-2020. The study used document analysis design, and searches were made with the keywords "drama, drama in special education" with search engines at Bolu Abant İzzet Baysal University Library databases (Eric Ebscot, Academic Search Complete, Google Scholar) and at (YOK) National Thesis Center Page to reach the theses. The search yielded 180 articles, 120 of which were excluded based on the inclusion criteria. The researcher and another drama expert with drama researches in special education decided to include 39 articles and 19 theses in the National Thesis Center. The study inclusion criteria were set as:

- Researches being an article published in refereed journals or a thesis,
- Being published between 1993-2020.
- Use of creative drama method as a method or technique in the research,
- Inclusion of only one research in the event of the same research having both an article and a thesis,
- Being conducted with or directed at individuals with special needs.

Graduate theses outside Turkey, researches to which access was not permitted and researches on the subject of theater were excluded from the study. Fifty-eight studies were included in the study. The articles were read and examined by the researcher and an expert on drama in special education, the variables of the study were coded, and the interobserver reliability was found to be 95%. Research data were grouped into 11 categories and summarized in tables. As a result of examination of the researches, the expert and researcher decided it would be appropriate to summarize the author and year information of the research, the method

of the research, and the results in the tables. A different expert suggested to examine the document, meta-analysis studies in special education. Once again, a search was made on the Google Academic Search Complete search engine with the keyword "meta-analysis researches in special education" and these studies were summarized and added to the study.

As a result of the research;

Upon examination of the drama studies in special education between 1993-2020; a total of 58 studies were found under 11 categories as follows:

- 1) six studies conducted with several disability groups;
- 2) five studies in the scope of inclusive education;
- 3) ten studies on individuals with mental disability;
- 4) four studies on hearing impaired individuals;
- 5) five studies on individuals with autism spectrum disorder;
- 6) six studies on individuals with learning difficulties;
- 7) three studies on visually impaired individuals;
- 8) two studies on individuals with physical disability;
- 9) three studies on individuals with emotional and behavioral disorders;
- 10) four studies on individuals with intellectual giftedness; and
- 11) ten studies examining the opinions of the teachers.

Findings can be summarised as follows. The studies dealt mostly with creative drama in special education conducted with individuals with mental disabilities. The disability groups studied the least were emotional and behavioral disorders, and visual and physical impairments. Creative drama practices aiming at teaching social skills, communication, and reading and writing were the most preferred. Finally, quantitative research design was the most frequently used design.

Despite nearly 40 years of creative drama practices, the fact that only 19 theses were conducted between 1993 and 2020, and that the research in both international and national literature is limited could be because the researchers in this field need to be familiar with the creative drama field very well and have knowledge in the field of special education. Thus, creative drama applications are not being included in the scientific based applications. Theses in international literature were not included in the research. This is among the limitations of the research. As recommendations for further research, further studies could be expanded by scanning international thesis and book chapters, and meta-analysis studies could be conducted. Regarding practical implications, creative drama could be offered as a compulsory course at different education levels, and creative drama studies could be conducted for disability groups that are less addressed in different subjects with different studies. In addition to the long-term drama leadership program, in-service training and training on how to use drama in practice could be organized for teachers.

YAYIN ETİĞİ BEYANI

Bu araştırmada YÖK tezler sayfasından ve Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Kütüphanesindeki tarama motorlarından yararlanılmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Araştırma araştırmannın yazarı tarafından planlanmış, geliştirilmiştir.

DESTEK VE TEŞEKKÜR

Araştırma 30. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuş ve geliştirilerek makale haline getirilmiştir. Araştırmada yer alan bazı makaleler yazarın hem yazar, hem editörü de olduğu özel eğitimde drama bölümünde (Özel Eğitimde Sanatsal ve Sportif Becerilerin Öğretimi) kitabında kısmen yer almaktadır. Araştırmada ayrıca Çağdaş Drama Deneği Başkanı Prof. Dr. Ömer Adıgüzel ve derneğin özel eğitimde drama çalışan Şenay Arslan Soyaltın'ın araştırmannın incelenmesi, kaynak sağlama ve görüş bildirmede, kodlamada destek ve katkıları olmuştur. Ayrıca araştırmamı okuyarak daha iyi olmasını sağlayan hakem ve editörlere çok teşekkür ediyorum.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmannın yazarı olarak herhangi bir çıkar/çatışması olmadığını ifade ederim.